

เริ่มวิวัฒนาการกลางวิกฤติ

พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต)

เริ่มวิวัฒน์ที่กลางวิกฤติ

พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต)

กรมวิชาการ
กระทรวงศึกษาธิการ

ร่วมกับ

กองทุนการศึกษาเพื่อสันติภาพ
พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต)

เริ่มวิวัฒน์ที่กลางวิกฤติ

© พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต)

ภาพจิตรกรรมปก อาจารย์ปัญญา วิจินธนสาร

พิมพ์ครั้งแรก ธันวาคม ๒๕๔๑

จำนวน ๕๑,๐๐๐ เล่ม

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ

ISBN 974-268-6602

๓๗๐.๑๑ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต)

ท-ร เริ่มวิวัฒน์ที่กลางวิกฤติ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์

กุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๑

๔๗ หน้า ; ๒๑ ซม.

ISBN 974-268-6602

๑. พุทธศาสนากับการศึกษา . ๒. ชื่อเรื่อง

ธรรมนูญ
เนื่องในมงคลวาระอายุครบ ๖๐ ปี
พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต)

๑๒ มกราคม ๒๕๕๒

ขอให้กุศลจริยาในการเผยแผ่ธรรมครั้งนี้
จงเป็นปัจจัยส่งเสริมให้สัมมาทัศนะและสัมมาปฏิบัติเจริญแพร่หลาย
เพื่อประโยชน์สุขแก่พหุชน ตลอดกาลนาน

อนุโมทนา

การที่โลกจะมีสันติภาพ และมวลมนุษย์จะอยู่กันโดยมีสันติสุขอย่างแท้จริงและยั่งยืนนั้น มาตรการขั้นยิ่งควบคุมทางการเมือง การปกครอง และกติกาสังคม เช่น กฎหมาย และระเบียบข้อบังคับต่างๆ ที่จัดตั้งหรือกำหนดวางจากภายนอกเท่านั้น ย่อมไม่เพียงพอ คุณสมบัติ เช่น ความมีวินัย ความมีน้ำใจ ความใฝ่ดี ความรับผิดชอบ ความมีสุขภาพจิตดี ความมีเมตตากรุณา ความมีปัญญารู้จักเหตุผล เป็นต้น ที่มีอยู่ในตัวคนต่างหาก ที่จะเป็นฐานรองรับให้มาตรการและกรอบที่จัดวางไว้นั้นมีผลเป็นจริง และเป็นหลักประกันในการรักษาสันติภาพและเสริมสร้างสันติสุขได้อย่างมั่นคง

คุณสมบัติเช่นว่านั้น มิใช่จะเกิดขึ้นได้เองลอยๆ แต่จะต้องฝึกฝนอบรมทำให้มีขึ้นมา โดยส่งเสริมให้คนพัฒนาตนด้วยการศึกษา ฉะนั้นการศึกษาจึงเป็นหลักประกันแห่งสันติภาพและเป็นเครื่องเสริมสร้างสันติสุขที่แท้จริงและยั่งยืน

คณะกรรมการกองทุนการศึกษาเพื่อสันติภาพ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) มีความตั้งใจแน่วแน่ ที่จะดำเนินงานส่งเสริมการศึกษาเพื่อแก้ปัญหาและสร้างสรรค์ในด้านต่างๆ ที่จะชักนำให้บุคคลมีชีวิตที่ดีงาม และให้สังคมดำรงอยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุข ดังที่ได้กำหนดไว้เป็นวัตถุประสงค์ของกองทุนนั้น

บัดนี้ เลขาธิการสภาสถาบันราชภัฏ แจ้งว่า ทางกองทุนฯ และกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ได้ปรารภวาระอายุครบ ๖๐ ปีของอาคมภาพ จะพิมพ์หนังสือที่ระลึก โดยถือโอกาสประมวลความรู้และวิทยาการทางพระพุทธศาสนา ที่จะช่วยส่งเสริมสนับสนุนวิถีชีวิตที่ถูกต้องดีงามของสังคมไทย และสังคมโลกต่อไป เฉพาะสำหรับวาระนี้ ได้เลือกที่จะพิมพ์หนังสือ ๓ เรื่อง คือ

๑. คำบรรยายธรรม ๓ รายการ ซึ่งจะแยกพิมพ์เป็น ๓ เล่ม

๒. หยาดเพชร หยาดธรรม : ภูมิปัญญาเพื่อการศึกษาไทย ๑ เล่ม

๓. บรรณนิทัศน์ ที่สถาบันราชภัฏพระนคร จัดทำ ๑ เล่ม

ทั้งนี้ มีรายละเอียดปรากฏตามแผนงานที่คณะกรรมการได้จัดวางไว้แล้ว

อาตมภาพขออนุโมทนากุศลปัญญาของคณะกรรมการกองทุนฯ และ
กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ที่ใฝ่ปรารถนาอย่างสม่ำเสมอมั่นคงที่จะ
เสริมสร้างประโยชน์สุขแก่ประชาชนด้วยวิธีการทางการศึกษา ขออนุโมทนาท่าน
ผู้ร่วมให้ข้อคิดความเห็นต่างๆ ที่หลากหลาย ขออนุโมทนาสถาบันราชภัฏ
พระนครที่ได้จัดทำบรรณนิทัศน์ และขออนุโมทนาทุกท่านทั้งฝ่ายบรรพชิต
และคฤหัสถ์ ทั้งที่ได้ริเริ่มและร่วมจัดทำและดำเนินการในด้านต่างๆ ด้วยความ
เสียสละ มีฉันทะ และความสามัคคี อันทำให้งานทั้งปวงลุล่วงสัมฤทธิ์ผล

ขอผลแห่งกุศลจริยาที่ได้ร่วมกันบำเพ็ญนี้ จงเป็นปัจจัยอันมีกำลังที่จะ
ส่งเสริมให้การศึกษาซึ่งตั้งอยู่บนฐานแห่งสัมมาทัศนะ เจริญแพร่หลายแผ่ขยาย
ออกไป เพื่อนำชีวิตและสังคมสู่สันติ อิสราภาพ และความสุขที่แท้จริงและยั่งยืน
สมดังมโนปณิธาน

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต)

๑๕ กันยายน ๒๕๔๑

คำนำ

การศึกษามิมีบทบาทสำคัญยิ่งในการพัฒนาคุณภาพของคน ดังพระบรม-
ราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ที่ทรง
กล่าวว่า “...นอกจากการศึกษาจะสอนให้คนเก่งแล้ว จำเป็นอย่างยิ่งที่จะอบรมให้
ดีพร้อมกันไปด้วย ประเทศของเราจึงจะได้คนที่มีคุณภาพ คือ ทั้งเก่ง ทั้งดี มา
เป็นกำลังของบ้านเมือง ให้ความเก่งเป็นปัจจัยและพลังสำหรับการสร้างสรรค์
และให้ความดีเป็นปัจจัยเพื่อประดับประดาประคองหนุนนำความเก่ง ให้เป็นไปในทางที่
ถูกต้องอันมีผลเป็นประโยชน์อันพึงประสงค์...” ในภาวะที่โลกมีการเปลี่ยนแปลง
ในด้านต่างๆ อย่างรวดเร็วตลอดเวลา และเป็นโลกแห่งการเรียนรู้ที่ไม่มีวันสิ้นสุดนี้
การศึกษาจำเป็นจะต้องพัฒนาคนให้มีความเข้มแข็งทางปัญญา มีการเรียนรู้
อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต และสร้างความรู้ใหม่ได้ เพื่อที่จะสามารถดำเนินชีวิต
และก้าวไปในยุคโลกาภิวัตน์ได้อย่างผาสุกมั่นคง โดยที่ยังคงรักษาความเป็น
ไทยไว้ได้ อีกทั้งอยู่ร่วมกันกับธรรมชาติ และเพื่อนมนุษย์อย่างสันติสุข ดังนั้น
เพื่อให้เกิดการปฏิรูปการศึกษาอย่างแท้จริง จึงได้มีการระดมความคิดในลักษณะ
ต่างๆ มากมาย ทั้งการประชุมสัมมนา การเผยแพร่บทความและข้อเขียนต่างๆ
การผลิตสารคดี และอื่นๆ

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) เป็นท่านหนึ่งที่มิมีบทบาทสำคัญในการ
พัฒนาการศึกษา และพัฒนาสังคม ผลงานอันมีอยู่มากมายของท่านได้เสนอ
แนวคิดเป็นสากลอันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งทั้งต่อปัจเจกชนและส่วนรวม ในวาระ
ที่พระคุณเจ้ามีอายุครบ ๖๐ ปี ในวันที่ ๑๒ มกราคม พ.ศ. ๒๕๔๒ องค์การ
ต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนจึงได้จัดทำโครงการ “การศึกษาพระพุทธศาสนาเพื่อ
สันติภาพ” เพื่อเป็นการแสดงมุทิตาจิตแด่พระคุณเจ้า กรมวิชาการได้ถือโอกาสนี้
จัดพิมพ์ผลงานบางเรื่องของท่าน เผยแพร่ในสถานศึกษาและหน่วยงานต่างๆ

(๔)

ปาฐกถาพิเศษเรื่อง “เริ่มวิวัฒน์ที่กลางวิกฤติ” นี้ องค์ปาฐกมองปัญหาสังคมได้อย่างลึกซึ้ง โดยกล่าวว่า การที่ประเทศชาติเกิดวิกฤติทางเศรษฐกิจ เพราะคนไทยดำเนินชีวิตผิดพลาด ดำเนินชีวิตด้วยความประมาท เป็นนักบริโภค ดังนั้น สถาบันทางสังคมต่างๆ นับตั้งแต่ สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา และสถาบันทางสังคมอื่นๆ จะต้องเล็งเห็นถึงความสำคัญในการให้การศึกษา แก่คน เพื่อให้คนพัฒนาชีวิตให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น พัฒนาคน ให้มีจิตปัญญาที่รู้เท่าทันความจริงของโลก ให้เป็นผู้ใฝ่รู้ ใฝ่ดี ใฝ่ทำ ใฝ่ศึกษา และใฝ่สร้างสรรค์

กรมวิชาการหวังว่าหนังสือเล่มนี้จะเป็นประโยชน์ ทั้งการพัฒนาค้นเองและ พัฒนางานในส่วนที่เกี่ยวข้อง กรมวิชาการขอกราบขอบพระคุณพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ด้วยความเคารพอย่างยิ่ง และขอบคุณผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่าน ไว้ ณ โอกาสนี้

A handwritten signature in black ink, consisting of a series of loops and a long horizontal stroke, positioned over the official seal.

(นายพญักดิ์ จันทรสุนทร)

อธิบดีกรมวิชาการ

๒ ธันวาคม ๒๕๕๑

คำนำกองทุนการศึกษาเพื่อสันติภาพ

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต)

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) นามเดิม ประยุทธ์ อารยางกูร เกิดเมื่อ ๑๒ มกราคม ๒๔๘๑ ที่อำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี บรรพชา เมื่อวันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๔๙๔ สอบเปรียญธรรม ๘ ประโยคได้ขณะเป็น สามเณร จึงได้รับพระราชทานพระบรมราชานุเคราะห์ให้อุปสมบทในฐานะ นาคหลวง ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เมื่อ ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๐๔ สอบได้ปริญญาพุทธศาสตรบัณฑิต (เกียรตินิยมอันดับ ๑) จากมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เมื่อ ๒๕๐๕ และได้สอบวิชาชุดครู พ.ม. เมื่อ ๒๕๐๖ ได้รับปริญญาคุณวุฒิปณฺฑิตกิตติมศักดิ์จากสถาบันการศึกษา ๑๐ สถาบัน รวม ๑๑ ปริญญาทั้งในประเทศและต่างประเทศ เคยดำรงตำแหน่งรองเลขาธิการ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยร่วม ๑๐ ปี ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๗ - ๒๕๑๗ เป็น เจ้าอาวาสวัดพระพิเรนทร์ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๑๕ - ๒๕๑๘ ปัจจุบันเป็น เจ้าอาวาสวัดญาณเวศกวัน ตำบลบางกระทึก อำเภอสามพราน จังหวัด นครปฐม ได้รับรางวัลและการประกาศเกียรติคุณเป็นอันมากทั้งในฐานะผู้ทำ คุณประโยชน์แก่พระพุทธศาสนา วงการศึกษา วัฒนธรรม และการศึกษาเพื่อ สันติภาพของโลก

บนเส้นทางชีวิตของพระคุณเจ้าพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) จาก เด็กชายประยุทธ์ อารยางกูร ที่รูปร่างค่อนข้างจะบอบบาง ขี้โรค มีอุปนิสัย ข่างสังเกตุ นุ่มนวล ประณีต รักงานช่าง และมีจิตใจที่อ่อนโยนเป็นกุศล จาก ครอบครัวที่มีฐานะปานกลางของอำเภอศรีประจันต์ มีพ่อเป็นผู้ที่สนใจใฝ่ธรรม ส่งเสริมในแนวทางที่ถูกมีใจรักและศรัทธา และได้บวชเรียนให้ตั้งแต่อายุ ๑๓ ปี ด้วยความขยันหมั่นเพียร และศรัทธาในพระพุทธศาสนา เส้นทางในชีวิต บรรพชิตจึงเรียบง่าย นุ่มนวล งดงาม และสงบ ประสบความสำเร็จอย่าง

นำทิสวง จากการทำงานหนักทั้งในการศึกษาเล่าเรียนและปฏิบัติธรรมอย่าง ต่อเนื่องสม่ำเสมอ เป็นบทพิสูจน์ให้เห็นชัดถึงสัจธรรมที่ว่า “ความเพียรอยู่ที่ไหน ความสำเร็จอยู่ที่นั่น” และคำพังเพยที่ว่า “ฝนทั่งให้เป็นเข็ม”

จากประวัติชีวิตย่อมแสดงให้เห็นความเป็น “คนที่ทำได้ทุกอย่าง” ที่จะ ประสบความสำเร็จได้สูงสุด เป็นสามเณรเปรียญธรรม ๕ ประโยค เป็นพุทธ- ศาสตรบัณฑิตชั้นยอดเยี่ยม ย่อมแสดงถึงความรู้ความคิดที่ปราดเปรื่องแจกฉาน มีความเพียรพยายามที่ถูกต้องเหมาะสมเป็นอย่างยิ่งในการศึกษาเล่าเรียนที่ควร เป็นแบบอย่างที่น่าศึกษา สองปีหลังจากจบการศึกษาจากมหาวิทยาลัยเกษตรราช วิทยาลัย หรือหนึ่งปีหลังจากสอบวิชาชุดครู พ.ม. ก็ได้ทำงานในตำแหน่งรอง เลขาธิการมหาวิทยาลัยเกษตรราชวิทยาลัยต่อเนื่องมาอีกกว่า ๑๐ ปี เพราะ ประสบการณ์ในการเป็นผู้บริหารสถาบันการศึกษาสงฆ์ที่ยาวนาน และอยู่ในช่วง ของการบุกเบิกวางรากฐานและการแก้ปัญหาหนักหนาสาหัสประการ เพื่อสร้างความ เจริญก้าวหน้าและความเป็นปึกแผ่นให้แก่สถาบัน ซึ่งสืบทอดต่อเนื่องมาเป็น มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยจนปัจจุบันนี้ ท่านจึงเป็น “หนึ่งในครู ที่มีค่าอย่างยิ่งในวงการสงฆ์ไทย”

เส้นทางที่ต้องเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาของสงฆ์ อันเริ่มก้าวเข้าสู่ยุค สมัยที่ต้องคำนึงถึงปัญหาสังคมของบ้านเมืองและของโลกมากขึ้น การผสม- ผสานความคิดฝ่ายเปรียญธรรมดั้งเดิม ให้เข้ากับการศึกษาวิชาการทางโลก และการเปลี่ยนแปลงในสังคม เพื่อให้หลักสูตรการศึกษาทางพุทธศาสนามีคุณค่า มีความงดงาม เหมาะสม และกลมกลืนกับยุคสมัย เป็นความรับผิดชอบ และความจำเป็นที่ส่งเสริมให้ต้องทำงานหนักยิ่งขึ้น ต้องใฝ่รู้ ใฝ่ศึกษา และ แสวงหาแนวทางที่ถูกต้อง เหมาะสม และมีประสิทธิภาพในการแก้ปัญหา และ คงมีส่วนสำคัญที่หล่อหลอมให้ต้องทำงานหนักอย่างยิ่ง ต้องใคร่ครวญ ครุ่นคิด ทั้งลุ่มลึกและกว้างไกลในศาสตร์ต่างๆ จนมีความรู้แจ้งในปัญหาต่างๆ ได้อย่าง อัจฉริยะ

จากความสำเร็จของสถาบันที่ท่านมีส่วนร่วมรับผิดชอบ และวางรากฐาน
ในตำแหน่งรองเลขาธิการมหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา

จากการเป็นเจ้าอาวาสวัดพระพิเรนทร์

จากการบรรยายธรรมในโอกาสต่างๆ

จากการอภิปรายร่วมกับนักคิด นักวิชาการในวงการต่างๆ

จากการที่ได้รับเชิญจากสถาบันการศึกษาและองค์กรต่างๆ ในต่าง-
ประเทศให้ไปปาฐกถาธรรม

จากการแสดงทัศนะต่อปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมอย่างตรงไปตรงมา

ด้วยเหตุ ด้วยผล ด้วยความรอบคอบ รัดกุมที่เปี่ยมไปด้วยสาระในแนว
ทางที่เป็นกลาง

ด้วยจิตใจที่บริสุทธิ์ เป็นมัชฌิมา และมีเมตตาต่อทุกฝ่าย

ได้มีส่วนในการทำให้เกิดแสงสว่างแห่งปัญญา

ในการมองปัญหาได้อย่างแจ่มแจ้ง

จนนำไปสู่การยุติปัญหาและข้อโต้แย้ง

ปรับบรรยากาศในสังคมจากความขัดแย้ง รุนแรง ร้อนระอุเป็นเย็นสงบ

ดังที่ได้เคยปรากฏและทราบกันอยู่แล้วหลายครั้ง

จากหนังสือคำราต่างๆ ที่ได้นิพนธ์ไว้มากมายจนแทบไม่น่าเชื่อทั้งส่วนที่ดี
เป็นคำราแม่บทที่ใช้อ้างอิงได้ในวงการพุทธศาสนา เช่น หนังสือ “พุทธธรรม”
ที่ได้รับการยกย่องว่าเป็น “เพชรน้ำเอก” ของวงการพุทธศาสนาของโลกที่
เต็มไปด้วยเนื้อหาที่มีคุณค่ายิ่งและยากยิ่งที่จะร้อยกรองได้ จากหนังสือเล่มนี้
แสดงถึงสภาวะของการใช้ความพากเพียรอย่างยิ่ง การมีศรัทธาอย่างแก่กล้า มี
พื้นฐานที่หนักแน่น เหมาะสม มีการวางแผนการเขียนอย่างรอบคอบ รัดกุม
ความอดทน ทำงานหนัก ความมีวินัยที่จะทำตามแผน การสู้ทน และความ
เพียรพยายามอย่างยิ่งเพื่อให้งานที่ยากยิ่งนี้สำเร็จได้

นอกจากนี้ยังมีหนังสืออื่นอีกร่วม ๒๐๐ เล่ม และมีปาฐกถาธรรมอีกมากมายที่ได้รับความนิยมอย่างกว้างขวาง ทั้งโดยการอ่าน การฟังธรรมบรรยาย และการฟังเทปบันทึกเสียง หนังสือจำนวนมากได้รับการพิมพ์เผยแพร่อีกหลายครั้ง ตามความเหมาะสม และมีหลายเล่มได้มีการพิมพ์เผยแพร่เป็นภาษาต่างประเทศ เฉพาะหนังสือธรรมบุญชีวิตมีการพิมพ์กว่า ๒๐๐ ครั้ง และมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ เพราะผลงานที่มีคุณค่ายังคงที่กล่าวโดยสรุปนี้ และเพราะเป็น “พระผู้ให้ ผู้มีเมตตาคุณสูง” ชี้แนะวิถีมาปฏิบัติในการมองและวิเคราะห์ปัญหา มีโยนิโสมนสิการที่เฉียบคม มีความเป็นกัลยาณมิตรกับคนทั้งหลาย และเป็นกัลยาณมิตรที่ให้อภัย แม้สุขภาพของพระคุณเจ้าจะไม่สู้แข็งแรงนักแต่ก็อุปหนึ่งว่า “งานเป็นโอสถวิเศษ” ตลอดเวลากว่า ๔๗ ปี ในเพศบรรพชิต ท่านได้อุทิศตนเพื่อประกาศพุทธธรรมเพื่อเป็นแสงสว่างแก่มนุษยชาติ เพื่อขจัดอวิชชา เพื่อการแก้ปัญหา เพื่อลดละกิเลสตัณหา เพื่อสามัคคีและเมตตาธรรม เพื่อความสุขสงบเย็นของผู้รับ ของหมู่ชน และสังคมส่วนรวมทั้งในระดับชาติและประชาคมโลก แนวทางในการปฏิบัติและจริยวัตรอันงดงาม เรียบง่ายของพระคุณเจ้า จึงเป็นไปในเส้นทางของการให้การศึกษาเพื่อสันติภาพโดยแท้

จากความรู้ลึกลงไปในศาสตร์ต่างๆ ซึ่งครอบคลุมปัญหาทั้งหลาย และเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ตลอดเส้นทางเดินของพระคุณเจ้านับแต่อดีตจวบจนถึงในปีนี้ได้มีส่วนสร้างสรรค์สังคม ข้อคิด ข้อปฏิบัติที่เหมาะสมและมีคุณค่ายังบนรากฐานของพุทธธรรม เช่น ปัญญา เป็นแสงสว่าง เป็น “หยาดเพชร หยาดธรรม” เกิดประโยชน์มหาศาลแก่มนุษยชาติ และได้มีผู้ถวายคำเรียกท่านว่าเป็นปราชญ์แห่งสยาม

ต้องถือว่าเป็นโชคดีของชาติไทยและของโลกที่มีคนที่ทุ่มเทชีวิตจิตใจศึกษาพุทธธรรมอย่างลึกซึ้งจริงจัง ทำงานหนักด้วยศรัทธาอย่างต่อเนื่องไม่ทอดทิ้งประพฤติดุปฏิบัติตนเป็น “พุทธสาวกที่มีคุณค่าและหาได้ยากยิ่ง” ที่ได้พากเพียร

อย่างยิ่งในการปฏิบัติการกิจเพื่อเผยแผ่พุทธศาสนาที่ถูกต้องให้แก่มวลมนุษยชาติ จนได้รับรางวัลอันมีคุณค่าและมีเกียรติยิ่งคือ รางวัลการศึกษาเพื่อสันติภาพ จากยูเนสโก ซึ่งยืนยันว่าผลงานของพระองค์เจ้าในการเผยแผ่พุทธธรรมได้รับการยอมรับในระดับโลก พระองค์เจ้าเองก็เป็นพระสงฆ์รูปแรกในโลกและเป็นคนไทยคนแรกในโลกที่ได้รับรางวัลนี้ และขอมติได้ว่าพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) นั้นเป็นคนสำคัญยิ่งคนหนึ่งของโลก ในการปฏิบัติงานอย่างจริงจังต่อเนื่องตลอดมาเพื่อให้เกิดสันติภาพโดยใช้กระบวนการการศึกษา เป็นการชี้ทางเลือกอันสำคัญและมีคุณค่ายิ่งให้แก่โลกอีกทางหนึ่งที่มนุษยชาติควรแสวงหาแนวทางใช้การศึกษาเพื่อสร้างสันติภาพในโลก เพราะคุณค่าของผลงานที่ได้กระทำอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอเป็นปกติของพระองค์เจ้าพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) จึงได้มีผู้ถวายปริญญาคุณวุฒิปันจติจากสถาบันการศึกษาชั้นสูงถึงสิบแห่งทั้งในประเทศและต่างประเทศ และรางวัลอันมีเกียรติและน่าชื่นชมอีกเป็นอันมาก

ดังนั้นในโอกาสที่พระองค์เจ้าพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) มีอายุครบ ๕ รอบ จึงควรจะมีความหมายยิ่ง ทั้งในการประกาศเกียรติคุณ การเผยแผ่ผลงานอันมีคุณค่ายิ่งให้ปรากฏและเกิดประโยชน์อันไพศาลแก่คนทั้งหลาย ให้สมกับที่พระองค์เจ้าเป็นความภาคภูมิใจของคนไทยทั้งมวล เพราะเป็นพระสงฆ์รูปแรกที่ได้รับรางวัลอันทรงเกียรติ และมีความหมายสำคัญยิ่งต่อมนุษยชาติ คือ “สันติภาพ” การจัดกิจกรรมระหว่างวันที่ ๕-๑๑ มกราคม ๒๕๔๒ ทั้งที่หอประชุมพุทธมณฑลและหอประชุมวชิราวุธานุสรณ์ ซึ่งเกี่ยวเนื่องกับผลงานของพระองค์เจ้าทั้งเรื่องการศึกษาเพื่อสันติภาพ พุทธธรรม และข้อคิดอันมีสาระยิ่งในศาสตร์ต่างๆ โดยจัดทั้งในรูปของการปาฐกถา การอภิปราย และการเสวนารวมทั้งการพิมพ์ผลงานส่วนหนึ่งเพื่อเผยแผ่

ในการจัดงานครั้งนี้ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้ร่วมดำเนินงานกับคณะกรรมการกองทุนการศึกษาเพื่อสันติภาพ พระธรรมปิฎก

(ป.อ. ปยุตโต) อย่างใกล้ชิด ด้วยบารมีความดีของพระองค์เจ้าจึงได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดีจากหน่วยงานทั้งหลายทั้งภาครัฐและภาคเอกชน เช่น จากกรมการศาสนาและกรมศิลปากรในการเอื้อเฟื้อสถานที่ จากสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสถาบันราชภัฏสวนสุนันทาในการร่วมบริหารจัดการเพื่อจัดกิจกรรมทั้งปวง สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติจัดทำนิตยสาร และกรมวิชาการในการจัดพิมพ์หนังสือออกเผยแพร่ นอกจากนั้นยังมีทั้งบุคคลและหน่วยงานอีกหลายแห่งที่มีอาจจะกล่าวนามไว้ในที่นี้ให้ครบถ้วนได้ จึงขอให้ถือเสมือนว่าพวกเราทั้งหลายทุกท่าน ทุกหน่วยงานล้วนมีส่วนที่ช่วยกันคนละเล็กคนละน้อยเพื่อให้งานนี้สำเร็จ เป็นการแสดงกตเวทิตาคุณแด่พุทธสาวกองค์หนึ่งคือ พระคุณเจ้าพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) ที่ได้ปฏิบัติงานเผยแผ่และสืบทอดพุทธศาสนาด้วยศรัทธาที่มุ่งมั่นพากเพียรต่อเนื่องสม่ำเสมอยิ่งนัก เกิดประโยชน์เกิดคุณค่าแก่ประชาคมโลก จนปรากฏคุณค่าของพุทธธรรมขจรกระจายเป็นที่ยอมรับในระดับโลกว่า ผลงานทั้งข้อคิด ข้อเขียน และการปฏิบัติ เกิดประโยชน์ยิ่งในการสร้างสันติภาพให้แก่มวลมนุษยชาติ

ในนามของกองทุนการศึกษาเพื่อสันติภาพ ขอขอบพระคุณทุกท่าน ทุกหน่วยงานที่มีส่วนช่วยเหลือและเข้ามามีส่วนร่วมให้งานนี้สำเร็จ ขอกุศลกรรมทั้งปวงที่ท่านได้ร่วมสร้างจะมีผลส่งผลให้ดำเนินชีวิตและการงานโดยธรรมยิ่งขึ้น มีความเจริญก้าวหน้าทั้งเพื่อประโยชน์ตนและสังคม และพบความสุขที่ปรารถนาตลอดไป และขอให้มีความกำลังใจกำลังใจศรัทธาที่จะช่วยกันเผยแผ่พระขยาผล เพื่อให้พุทธธรรมเป็นแนวทางในการสร้างสันติภาพให้กับสังคมมนุษย์ยิ่งๆ ขึ้นต่อไป

ดร.นิเชต สุนทรพิทักษ์

ประธานกองทุนการศึกษาเพื่อสันติภาพ

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต)

สมาชิกวุฒิสภา

สารบัญ

อนุโมทนา	(๑)
คำนำกรมวิชาการ	(๓)
คำนำกองทุนการศึกษาเพื่อสันติภาพพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต)	(๕)

เริ่มวิวัฒน์ที่กลางวิกฤติ

วิกฤติ ถ้ามองสั้น อาจต่อต้านวิบัติ	
วิกฤติ ถ้ามองยาว อาจเป็นจุดเริ่มของวิวัฒน์	๑
ถ้าไม่มัวแต่ตื่นเต้นชั่วร้าย จะมองเห็นส่วนดีและโอกาสที่จะได้	๓
ถึงแม้วิกฤติมา ถ้าสำรวจตัวเอง ก็เริ่มตั้งตัวได้	๗
เร่งแก้ปัญหาหะยะสั้น ให้สัมพันธ์กับการแก้ปัญหาหะยะยาว	๑๐
ปรับแก้การดำเนินชีวิตของคนไทยเสียใหม่ ก็จะแก้ไขปัญหา	
ได้อย่างยั่งยืน กลมกลืนกันทั้งหะยะสั้นและหะยะยาว	๑๓
ต้องจัดการศึกษาที่ทำให้คนสามารถดำเนินชีวิตได้ถูกต้อง	๑๕
พิสูจน์คุณค่าของการศึกษา ด้วยการช่วยพัฒนาคนคราววิกฤติ	๑๖
ถึงแม้เศรษฐกิจจะวิกฤติ แต่ถ้าจิตปัญญาไม่วิกฤติ	
ก็จะแก้ปัญหาได้ ให้เศรษฐกิจพ้นวิกฤติ	๑๘
ดีที่ตัวมี ต้องรักษาไว้ให้ได้ และใช้เป็นฐานที่จะก้าวไปเอาดีที่ยังไม่มี	๒๑
ถ้าจะพึ่งตน ก็ต้องพัฒนาตนให้เป็นที่ยั่งยืน	
ถ้าจะเป็นอิสระเสรี ก็ต้องมีความสามารถที่จะทำด้วยตนเอง	๒๔
จะมองอะไรก็ต้องมองหาเหตุปัจจัย และมองให้เห็นสิ่งที่จะทำต่อไป	๒๗
ไม่ว่าจะเป็น “ขาขึ้น” หรือ “ขาลง” ก็ต้องเตรียมขาของเราไว้ก้าวให้ดี	๓๑

สู่ยุคใหม่ แห่งการสร้างสรรค์สังคมไทย	๓๔
ประวัติของพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต)	๓๕
ประวัติกองทุนการศึกษาเพื่อสันติภาพ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต)	๔๔

เริ่มวิวัฒน์ที่กลางวิกฤติ*

ต่อแต่นี้ไป เนื่องจากอาตมภาพได้รับนิมนต์ให้แสดงปาฐกถาติดต่อกันไป เพราะฉะนั้นก็จะไม่มีการพัก จึงจะได้แสดงปาฐกถาตามที่ได้รับอาราธนา ซึ่งคณะกรรมการฯ ได้ขอให้พูดในชื่อเรื่องว่า “พุทธวิธีแก้ปัญหาวิกฤติของชาติ”

เวลานี้คำว่า “วิกฤติ” นี้ คนไทยได้ยินบ่อยมาก แล้วก็เป็นเรื่องวิกฤติทางเศรษฐกิจ การจัดรายการพูด การประชุม การอภิปราย ปาฐกถาจะมีเรื่องวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจนี้บ่อย การประชุมครั้งนี้ก็ไม่เว้นเหมือนกัน พอเริ่มต้นการประชุมเรื่องแรกก็ให้พูดเรื่องแก้วิกฤติ

วิกฤติ ถ้ามองสั้น อาจต่อด้วยวิบัติ

วิกฤติ ถ้ามองยาว อาจเป็นจุดเริ่มของวิวัฒน์

วิกฤติเป็นเรื่องน่าตื่นเต้น เป็นเรื่องหัวเลี้ยวหัวต่อที่จะเปลี่ยนไป ความจริงคำว่า วิกฤติ ที่ว่าจะเปลี่ยนไปนั้น ไม่แน่ว่าจะเปลี่ยนไปทางร้ายหรือทางดี คือถึงจุดที่ถ้าพูดด้วยภาษาสามัญก็เรียกว่าแย่ที่สุดแล้ว พอถึงจุดแย่ที่สุดก็เป็นจุดเปลี่ยน

* ปาฐกถาพิเศษในการประชุมทางวิชาการ ครั้งที่ ๒ กองทุนการศึกษาเพื่อสันติภาพ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) เรื่อง “ความร่วมมือในวิถีไทย” ณ หอสมุดแห่งชาติ ท่าสาคร กรุงเทพมหานคร ๑๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๐ (หัวข้อปาฐกถาเดิมชื่อ “พุทธวิธีในการแก้วิกฤติของชาติ”)

ที่ว่าเปลี่ยนนี้ เพราะว่าข้าย้ำแล้ว คนก็เลยนึกไปในทางที่ไม่ดี ความจริงที่ว่าวิฤตินั้นอาจจะเปลี่ยนไปในทางดีก็ได้ โดยทั่วไป แต่ไม่ใช่ทุกครั้ง เมื่อแย่หรือคกคำถึงที่สุดแล้ว การเปลี่ยนก็ต้องเป็นไปในทางที่ดีขึ้น แต่อย่าประมาณบางทีแย่ที่สุดแล้วก็กลายเป็นพิษไปเลย เพราะฉะนั้นจึงมีสองทาง อย่าให้เปลี่ยนจาก **วิฤติ** เป็นพิษหรือเป็น **วิบัติ** วิฤติกับวิบัติ เป็นคำที่ใกล้ๆ กันอยู่ เราก็ให้เปลี่ยนไปในทางดี ให้เป็น **วิวัฒน์** อย่าเป็นวิบัติ เมื่อเป็นวิวัฒน์ก็เจริญต่อไป

ท่ามกลางสภาพที่เป็นวิฤตินั้นย่อมจะมีขวัดันเดินมาก คนเดินเดินกันอยู่แล้ว ยังได้ยินขวัดันเดินอีกก็เลยยิ่งเดินกันใหญ่ ถ้าเดินเดินมากก็กลายเป็นตื่นแตก ตื่นแตกก็เสียหาย แล้วก็มัวแต่่วนวากับเรื่องเฉพาะหน้า

ความจริงในระยะเวลาอย่างนี้ เราอย่าไปมองเฉพาะเหตุการณ์ที่น่าตื่นเต้นเฉพาะหน้า ถ้ามองแต่เฉพาะหน้าบางทีก็ลืมมองระยะยาว ชีวิตและสังคมของเราจะต้องเดินต่อไปอีกมาก ถ้ามัวแต่มองเพลินเฉพาะหน้าอย่างเดียวโดยไม่คิดตั้งตัวเพื่อบ่มผลระยะยาว จะทำให้แก้ปัญหาได้ยาก ถ้าเรารู้สติให้ดี มองไปข้างหน้าบางทีใจเราจะเย็นลง และจะเกิดมีความหวัง เพราะฉะนั้น จึงเหมือนกับต้องมาเตือนกันว่า โอ! อย่างมัวตื่นเต้นเฉพาะหน้าจนกระทั่งลืมมองระยะยาวไป

ถ้าเรามัวแต่ตื่นเหตุการณ์เฉพาะหน้า ก็จะเหมือนคนตื่นสงครามหรือแตกตื่นเวลามีเหตุการณ์ร้าย แล้วตื่นตระหนก คนที่ตื่นตระหนกตกใจบางทีตื่นตะลึง เลยใจเคล็ดเปิดเปิง แก้ปัญหาไม่ได้ คนที่จะแก้ปัญหาได้ต้องมีสติ เพราะฉะนั้นอย่างน้อยต้องจำคิดว่า “ตื่นตัว อย่าตื่นตูม” ตื่นตัวตื่นได้ แต่อย่าให้กลายเป็นตื่นตูม

ไม่ต้องพูดถึงเวลามีเหตุการณ์น่าตื่นเต้นหรืออก แม้แต่ยามปกติเราก็ต้องตื่นตัวอยู่เสมอ ทางพระท่านเรียกว่า **ไม่ประมาท** ตามปกติเราก็ต้องตื่นตัวอยู่แล้วยังเวลาเกิดเหตุการณ์อย่างนี้เราก็ยังต้องตื่นตัว แต่อย่างทีกล่าวเมื่อที่ว่าอย่าตื่นตูมตื่นตูมแล้วเสียเป็นกระต่าย

กระด้ายที่ตื่นตูมได้พาให้สัตว์ทั้งหลายในป่าพลอยวุ่นวายกันไปหมด
ต้องอาศัยผู้มีปัญญาคือราชสีห์เจ้าป่ามาช่วยแก้ปัญหาให้

ถ้าไม่มัวแต่ตื่นเต้นข่าวร้าย จะมองเห็นส่วนดีและโอกาสที่จะได้

ความจริงนั้น ท่ามกลางข่าวร้ายก็มีข่าวดีอยู่ด้วยปนกันไป ข่าวร้ายเวลาที่ได้ยินกันมากมาย และข่าวร้ายนั้นก็กลบด้านที่ดีเสีย ทำให้เรามองไม่เห็น อย่างน้อยถ้าเรามองอีกด้านหนึ่ง โดยเปรียบเทียบกับเหตุการณ์ที่เคยเกิดมีที่อื่น หรือแม้แต่ในสังคมไทยของเราเอง สถานการณ์ปัจจุบันนี้ก็ยังดีกว่าที่เคยเป็นมาก่อน

เวลานี้ที่ตื่นกันมากที่สุดก็คือเรื่อง**ค่าเงินบาท** เพราะค่าเงินบาทตกต่ำมาก จาก ๒๖ บาท เดียวกลายเป็น ๓๐ กว่าบาท เดียวกลายเป็น ๔๐ กว่าบาท จวนจะเป็น ๕๐ ตอนนี้ดีขึ้นมาน้อย ๔๕ แล้วกลับมาเหลือ ๔๔ ก็ดีขึ้นมา แต่อย่าไปนอนใจ ถ้าปฏิบัติไม่ถูกก็มีหวังเป็น ๕๐ หรือเลข ๕๐ ได้เหมือนกัน เราอยู่ดีๆ เงินมันก็ลดหายไปเฉยๆ แล้วแถมหนี้ก็เพิ่มขึ้น อย่างคนที่รวยหน่อยเคยเป็นหนี้ ๒๖ ล้านบาท อยู่ดีๆ หนี้มันกลายเป็น ๔๕ ล้านบาท ไม่ใช่เฉพาะหนี้เพิ่ม ดอกเบี้ยที่จะชำระหนี้ก็เพิ่มตามขึ้นไปด้วย คนที่ฝากเงินไว้ในพวกเงินทุนหลักทรัพย์ พวกไฟแนนซ์ต่างๆ ก็ทุกข์มาก ไฟแนนซ์ล้มไป ถูกปิดไป ๕๖ แห่ง เป็นข่าวตื่นเต้นทั้งนั้น

ที่นี้มาดูอีกทีว่า ที่ค่าเงินบาทของเราตกจาก ๒๖ เป็นเลข ๔๐ บาทไปนี้ เทียบไปแล้วเรามีเหตุการณ์ที่ร้ายกว่านี้ ถ้าจะเอาประเภทที่เหมือนกับนิทาน อย่างผู้ที่อ่านคัมภีร์อรรถกถาต่างๆ คงเคยได้ยินเรื่องในอรรถกถาธรรมบทว่าเศรษฐีตกต่ำ เงินกลายเป็นถ่าน พอเงินกลายเป็นถ่านก็หมดความหมาย

ไม่ต้องถึงพุทธกาลหรอก เอาแค่ไม่นานมานี้ ในเขมรตอนที่นายพลลดขึ้นปกครอง จะสร้างประเทศเขมรใหม่ อะไรต่ออะไรในประเทศเขมรนี้ต้องเริ่ม

กันใหม่ ตอนนั้นเงินกลายเป็นกระดาษ คือ แปรประกาศยกเลิกธนบัตรที่ใช้กันอยู่ให้เริ่มต้นกันใหม่ ใครมีเงินเท่าไรเก็บกักตุนไว้ก็ไม่มีความหมาย ความจริงเงินก็เป็นกระดาษอยู่แล้ว ไม่ต้องกลายเป็นกระดาษหรอก ที่จริงกระดาษมากลายเป็นเงินตามที่สมมติกัน หรืออย่างเมื่อสงครามโลกครั้งที่ ๒ ยุติใหม่ๆ อาตมาภาพเป็นเด็กๆ อยู่ยังทัน ตอนนั้นมีธนบัตร ๑,๐๐๐ บาท พอสงครามโลกจบไปไม่กี่ปีเงินพันบาทนั้นมีค่าเหลือ ๕๐ สตางค์ ต้องมีการพิมพ์ตัวเลขกันใหม่ เงินพันบาทเหลือห้าสิบสตางค์

ตอนนี้ของเรา ๑ ดอลลาร์คือ ๔๐ กว่าบาท ไม่เป็นไร ยังดีกว่าสถานการณ์ที่เคชวิกฤติมากกว่านี้ ถ้ามองในแง่นี้ก็ทำให้สบายใจขึ้น แต่แง่ที่น่าสบายใจซึ่งเป็นจริงเป็นจังมากกว่าก็คือ ขามนี้เราจะเห็นว่าผู้คนทั่วไปที่เคชฟุ้งเพื่อใช้จ่ายฟุ่มเฟือยนั้นก็รู้จักยับยั้งชั่งใจ มีการประหยัดกันมากขึ้น และมองอีกด้านหนึ่งก็ไม่ใช่ว่าอะไรๆ จะตกต่ำไปหมด ในขณะที่เงินดอลลาร์แพงขึ้นๆ นั้น เสี่ยงจากญาติโยมทั่วไป ทั้งในกรุงและต่างจังหวัดว่าอาหารก่อนข้างถูกลง

เมื่อวานนี้ไปสุพรรณบุรีมีญาติโยมที่นั่นบอกว่า ตอนนี้อาตมาบ้านกินหมูกันจนเบื่อ เพราะว่าไปไหนๆ แม้แต่ข้างถนนก็มีหมูขาย ๓ กิโลกรัมเพียง ๑๐๐ บาท ก่อนหน้านี้อีกิโลกรัมละ ๘๐ บาท อาตมาไม่ค่อยเกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ เพราะไม่ได้ซื้อหมูด้วย แต่ก็ยังพลอยได้ชื่นข่าวจากวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย ก่อนวิกฤติเศรษฐกิจนี้วิทยุรายงานเรื่องราคาสินค้าทั่วไป ราคาหมูตอนนั้นประมาณ ๗๕ - ๘๐ บาทคือ ๑ กิโลกรัม มาตอนนี้อยู่แค่ ๗๐ - ๗๕ บาท นี่เป็นราคาที่ประกาศเป็นทางการ แต่ที่ชาวบ้านซื้อนั้นเหลือแค่ ๓ กิโลกรัมคือ ๑๐๐ บาทเท่านั้นก็มี

ที่พูดนี้ไม่ใช่ว่าของจะถูกไปทั้งหมด แต่อย่างน้อยก็ให้เห็นว่า ในความเป็นอยู่ของคนทั่วไป ที่ไม่ค่อยเกี่ยวข้องกับสินค้าต่างประเทศนั้นก็นับว่าพอเป็นอยู่ได้ บางอย่างก็อาจจะดีขึ้นด้วย แต่ทำอย่างไรจะทำให้ของที่ถูกลงอย่างนี้ขยาย

เป็นลูกท้าวๆ ไป และถูกต้อนไปในระยะยาว แต่อย่างน้อยถ้าสินค้าพื้นฐานอย่างเช่น อาหารยังราคาถูกลง เราก็พออยู่กันได้ หรือของขึ้นไป แต่รายได้ก็เพิ่มอย่างสมดุล ก็ไม่เป็นไร บางทีจะเป็นเพราะเราไปพึ่งสินค้าฟุ่มเฟือยจากเมืองนอกมากเกินไป ละกระมัง จึงทำให้เราต้องลำบาก อันนี้ก็เป็นแง่มุมต่างๆ ที่พึงพิจารณา

อย่างเรื่องที่ว่าเมื่อเกิดวิกฤติทางเศรษฐกิจทำให้ทางการหางานทำยาก เช่น การก่อสร้างเวลานี้อยู่ในฐานะลำบากมาก ต้องหยุด ต้องค้างไปทั่ว ชาวชนบทที่เข้ามาในเมืองนั้น มาทำงานอุตสาหกรรมและทำงานก่อสร้างกันเป็นส่วนใหญ่ ตอนนี้ก็เลยไม่มีงานทำ ต้องกลับถิ่น การกลับถิ่นนั้นดูเหมือนกับแช่ ชาวบ้านบางคนอาจจะบอกว่า แหม เข้ามาหาโชคทั้งที ไม่ประสบความสำเร็จ กลายเป็นแช่ ต้องตกอับกลับบ้าน แต่ความจริงมองอีกแง่หนึ่ง การที่ชาวชนบทกลับถิ่นก็เป็นการดี (ระยะยาว)

เรากำลังวิตกกังวลกันอยู่ เคยพบกับ ส.ส. บางท่านเมื่อก่อนวิกฤติทางเศรษฐกิจ เขาบอกว่า ตอนนี้ชุมชนชนบทกำลังจะล่มสลายหรือล้มละลายแล้ว เพราะว่าคนมีกำลังที่จะเป็นทรัพยากรของท้องถิ่นพากันหนีเข้าเมืองหมดแล้ว ชนบทถูกทอดทิ้ง หมู่บ้านต่างๆ เหลือแต่คนแก่กับเด็ก ตอนนี้ก็กลับเป็นว่าถ้ามองในแง่หนึ่งกลายเป็นดี คนที่เป็นกำลังที่เป็นความหวังของชนบทจะได้กลับไปท้องถิ่นของตัวเอง แต่ทำอย่างไรจะช่วยให้เขาพัฒนาท้องถิ่นขึ้นมา และถ้าคนไทยหันกลับไปฟื้นฟูการเกษตรของเรา ก็จะเป็นแนวทางที่น่าจะถูกต้องด้วยซ้ำ เพราะว่า การเกษตรของเรานี้เป็นพื้นเดิมของประเทศชาติ ประเทศไทยนี้มีความชำนาญพิเศษ ซึ่งถือว่ามีความดีในด้านการเกษตร แต่เรามาทอดทิ้งเพราะเราไปหวังอยากเป็นอุตสาหกรรม เช่นอยากเป็นนิคส์ เป็นต้น ตอนนี้แหละเราจะมีโอกาสที่จะ **หันกลับไปฟื้นฟูการเกษตร** ให้เกษตรฟื้นตัวขึ้นมา

ด้านดียังมีอีกหลายอย่าง เช่น

เมืองไทยเคยเสียดุลการค้าอย่างมาก เพราะชอบนำเข้าสินค้านอก โดยเฉพาะที่หุ้มนิยต์ต่างๆ แต่มาตอนนี้ สินค้าเข้าเริ่มลดลงๆ สินค้าออกกลับเพิ่มขึ้น ดุลการค้าทำท่าดีขึ้น

ประชาชนเกิดจิตสำนึกที่จะช่วยชาติและช่วยกันมากขึ้น ถ้าจิตสำนึกนี้ ยืนยาวต่อไปก็จะดีมาก แต่ก็ควรตั้งข้อสังเกตว่าจะมองกันแค่แบบๆ สั้นๆ หรือเปล่า

ตั้งแต่เกิดวิกฤติมีทุกข์กันมากขึ้นนี้ ผู้คนดูเหมือนจะมาวัดหาพระทำบุญ ทำทานและพึ่งธรรมกันมากขึ้น แต่ก็ต้องตั้งข้อสังเกตว่า ทำอย่างไรคนจะไม่หยุดแค่หาที่พึ่งทางจิตใจ แต่ให้ก้าวต่อไปถึงขั้นเอาธรรมเอาหลักคำสอนไปใช้พัฒนาตัวเอง เพื่อทำตนให้เป็นที่พึ่งได้ และพัฒนาชีวิต พัฒนาครอบครัว พัฒนาสังคมกันต่อไป

ที่เด่นมากอย่างหนึ่ง คือ ตอนนี้ประชาชนสนใจเรื่องการบ้านการเมืองกันจริงจังขึ้น เพราะเห็นตระหนักว่าเป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับมาลชีวิตของตัวเอง เป็นความสนใจที่แผ่ขยายลงไปถึงชาวบ้าน คนใช้แรงงาน แต่ก็ต้องตั้งข้อสังเกต เช่นเดียวกันว่า เป็นความสนใจที่เข้าวิถีของประชาธิปไตยหรือยัง

ส่งท้ายด้วยข้อคิดระดับโลก คือวิกฤติคราวนี้ทำให้ชื่อเสียงของเมืองไทย เค้นดั่งไปทั่วโลก ใครๆ ก็กล่าวขวัญถึงเมืองไทยว่าเป็นต้นเหตุของวิกฤติการณ์ เศรษฐกิจของเอเชียครั้งนี้ ซึ่งมีผลกระทบไปทั่วโลก แต่ข้อนี้ก็จะเรียกว่าชื่อเสียง หรือชื่อเสียงก็ยังน่าสงสัย

นี่ก็เป็นแง่มุมต่างๆ ซึ่งน่าจะเป็นทางที่ดี และอาจจะเห็นจุดเริ่มต้นที่ถูกต้องก็ได้ ตรงกันข้าม ถ้าเราเดินทางต่อไปในวิถีทางก่อนวิกฤตินี้เสียอีก อาจกลายเป็นความผิดพลาดมากในระยะยาวจนกระทั่งแก้ตัวไม่ไหว เพราะฉะนั้น การที่มาเจอวิกฤติเสียตอนนี้จะได้กลับตัวทัน จึงอาจจะกลายเป็นดีไปเลย จึง

บอกว่าอาจจะเป็นระยะเวลาเริ่มต้นที่ถูกคือ *เริมวิวัฒน์* ก็ได้ แต่ทั้งนี้ก็ต้องเข้าใจสถานการณ์ให้เพียงพอ แล้วก็จับจุดของตัวเองให้ดูว่าอะไรจะเป็นทางแห่งความเจริญก้าวหน้าอย่างแท้จริง

สถานการณ์อื่นๆ ที่เราน่าจะมองก็เช่นว่า ตามปกตินั้นคนเวลามีความทุกข์ยาก โดยเฉพาะเวลาที่มีทุกข์ร่วมกันจะเกิดความสามัคคี เห็นอกเห็นใจกัน ซึ่งมีร่องรอยบ้างว่าคนไทยเริ่มเห็นอกเห็นใจกัน แต่ก็ยังต้องมองต่อไปอีกว่าแง่ดีที่ว่าจะเกิดขึ้นจริงจังหรือไม่ คือ การที่คนไทยจะมีความสามัคคีพร้อมเพรียงกัน ถ้าเราปรารถนาเหตุการณ์ร้ายแล้วเกิดความสามัคคีขึ้นมาจริงๆ ก็นับว่าเป็นผลดีอีกอย่างหนึ่งที่สังคมควรจะยินดีได้มาก และถ้าเรารักชาติกันจริงๆ ตอนนั้นก็ถึงเวลาที่จะแสดงออกแล้ว จะได้ดูว่าคนไทยมีความจริงใจต่อประเทศชาติแน่นแฟ้นหรือเปล่า ไม่ต้องพูดถึงรักชาติละ เอาแค่จริงใจต่อประเทศชาติก็พอ ตอนนี้จะสำรวจตัวเองและสำรวจพวกเรากันเองได้

ถึงแม้วิกฤติมา ถ้าสำรวจตัวเอง ก็เริ่มตั้งตัวได้

ที่พูดมานี้ก็เป็นแง่มุมต่างๆ ที่เราทั้งหลายจะได้เห็นว่า โอกาสนั้นมีอยู่ในท่ามกลางของปัญหาความทุกข์ยากและความวิกฤตินี้ อย่างน้อยเราก็จะได้สำรวจตัวเอง แล้วก็มีโอกาสที่จะฝึกฝนตนเองด้วย ถึงแม้จะอยู่ในภาวะวิกฤติ แต่พอเราหันมามองดูเพื่อสำรวจตัวเอง สติก็มา และพอสำรวจก็เริ่มมองเห็นอะไรๆ ปัญญาก็เกิด

ลองเอาพุทธภาษิตบทหนึ่งมาใช้ พุทธภาษิตง่ายๆ บทนี้มีประโยชน์มาก ใช้สำรวจตัวเองของพวกเราได้พอเลย แล้วก็บ่งชี้โอกาสที่จะตั้งต้นเดินทางต่อไป มีความเจริญงอกงามสืบไปด้วย

พุทธภาษิตบทนี้มาในชาดก ง่ายมาก ท่านกล่าวถึงเกณฑ์วัดผลการครองชีวิตของผู้ครองเรือน ว่ามีความสำเร็จหรือความดีขนาดไหน แบ่งเป็น ๔ ชั้น ลองดูซิว่า ๔ ชั้นมีอะไรบ้าง ท่านกล่าวว่า

คนครองเรือนชั้น ดีข้อ ๑

มีทรัพย์แล้วแบ่งปัน ดีข้อ ๒

ขามรุ่งเรืองไม่เหลิงลอย ดีข้อ ๓

ถึงคราวเสื่อมอดยั้งไม่หมกมั่งใจ ดีครบ ๔ (๒๓/๑๑๓๕)

แต่นี้แหละ สำรวจตัวเองได้เลย ๔ ข้อนี้เราได้ครบไหม ได้เกรด A หรือเปล่า เดียวนี้เขาคิดกัน ๔ ชั้น อย่างนักเรียนที่สอบ ถ้าได้ ๔ ก็เต็ม ดูซิว่าเราได้ ๔ หรือได้แค่ไหน

ที่ผ่านมา เริ่มต้นขั้นที่ ๑ เราขยันจริงไหม ที่เรามีความเจริญรุ่งเรืองจนก่อนข้างจะมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ ขนาดที่ว่าปีหนึ่งมีความขยายตัวเติบโตทางเศรษฐกิจขึ้นสูงถึงประมาณ ๘.๕% ก่อนที่จะทรุดชวบฮาบลงมาติดลบในตอนนี้ นั้น ความรุ่งเรืองนั้นเกิดจากความขยันหมั่นเพียรในการสร้างสรรค์หรือในการผลิตเป็นต้นหรือเปล่า หรือเป็นเพียงความเจริญมั่งคั่งตามกระแสที่ไหลล้นมา หรือเป็นเพียงสมบัติที่ขี้มเขามาชื่นชม ถ้าความมั่งคั่งรุ่งเรืองที่เกิดขึ้นในยุคก่อนนั้นเกิดจากความขยันหมั่นเพียรในการสร้างสรรค์จริง ก็นับว่าขยัน ได้ดีข้อ ๑

ต่อไปข้อ ๒ ว่า มีทรัพย์หรือได้ทรัพย์แล้วแบ่งปัน หมายความว่า เวลารุ่งเรืองมั่งมีขึ้นมาแล้วก็รู้จักช่วยเหลือแบ่งปันกัน เฉลี่ยเจือจานให้อยู่เป็นสุขกัน อย่างทั่วถึง ไม่ใช่ใครมีโอกาสรวยขึ้นมาก็สำเร็จสำราญหาความสุขบำเรอตัวมัวเมาที่ขาดไว้ก็ถูกปล่อยให้งงกรอบ ดูซิขั้นที่ ๒ นี้เราได้คะแนนไหม

ต่อไปขั้น ๓ ขามรุ่งเรืองไม่เหลิงลอย ตอนที่มั่งคั่งพรั่งพร้อมนี้ เราอยู่กันด้วยความมีสติสำนึกตัว มีความระมัดระวังซึ่งใจไม่ประมาท อยู่กันด้วยความเรียบง่ายพอสมควร มีความสันโดษ อยู่อย่างมัธยัสถ์พอดีๆ หรือว่าเหลิงลอย

คือฟังเพื่อมัวแต่อดวอกโง่ หลงไหลไปตามกำนิคม ไม่ใช่ปัญญาของคู่โลกด้วยความรู้ตระหนัก เลื่อนลอยอยู่ในโมหะ ข้อนี้หลายท่านตอบว่า เอ ของเรานี้ดูเหมือนจะค่อนข้างเหลิงนะ และอาจจะเป็นเพราะความเหลิงลอยฟุ้งเฟ้อนั่นแหละ จึงเป็นเหตุให้ร่วงละลี้ลงมาสู่ความเสื่อมดอยชั้นวิกฤติในปัจจุบัน

ที่นี้มาถึงปัจจุบันก็เข้าในชั้น ๔ คราวเสื่อมดอยไม่หมดกำลังใจ เอาละก็มาพิสูจน์ด้วยข้อสุดท้ายกันเลย ตอนที่กำลังวิกฤตินี้เรามีกำลังใจดีไหม ถ้าคะแนนข้อที่ผ่านมาไม่ค่อยดี มาถึงข้อนี้ต้องเอาดีให้ได้ อย่าหมดกำลังใจ ถ้าหมดกำลังใจก็เสียหมด เพราะถ้าเสียทั้ง ๔ ชั้นก็ศูนย์เท่านั้นเอง อย่างน้อยปัจจุบันนี้อย่าให้ศูนย์ เพราะฉะนั้น ถ้าเสื่อมดอยก็ต้องไม่หมดกำลังใจ แต่ถ้าเราทำดีมาตลอด ได้ ๓ มาแล้ว ตอนนี้อีกทำอีก ๑ ก็จะได้เต็ม

เป็นอันว่า ยุคปัจจุบันนี้ข้อสำคัญก็คืออย่าหมดกำลังใจ เอาพุทธพจน์แค่นี้ง่าย ๆ เอามาตรวจสอบสำรวจตนเองแล้ว ก็จะเป็นโอกาสในการที่จะฝึกฝนพัฒนาตนเองต่อไป

ถ้าพวกเราคราวเสื่อมดอยไม่หมดกำลังใจได้แล้ว ก็ต้องย้อนกลับไปตั้งต้น ๑ ใหม่ ก็ต้องขยันดีข้อ ๑ กันละตอนนี้ ถึงเวลาที่ต้องหันมาเวียนเริ่มต้นวงจรก็ต้องขยันดีข้อ ๑ ทำอย่างไรคนไทยเราจะเป็นคนขยัน รู้จักทำรู้จักหมั่นเพียรสร้างสรรค์ไม่ย่อท้อ ข้อสำคัญที่ว่าขยันก็คือ **ขยันในการผลิตในการสร้างสรรค์ ไม่ใช่ขยันแต่ในการบริโภค** ถ้าขยันบริโภคก็ลำบาก คำว่าขยันนี้ต้องหมายความว่า ขยันจัดขยันทำคือสร้างสรรค์ นี่เป็นตัวอย่างของการที่จะมองสถานการณ์ให้ได้ประโยชน์ เอาละ ได้พูดถึงเรื่องปัญหาและสำรวจตนเองกันมาพอสมควรแล้ว

เวลานี้ถือว่าเป็นโอกาสที่เราจะได้ตั้งตัวให้ถูกต้องต่อไป คิดว่า **การมองในแง่ตั้งต้นให้ถูกนี้ดีที่สุด** ตอนนี้เป็นโอกาสดีที่สุดในที่เมืองไทยจะตั้งต้นสร้างชาติโดยแก้ไขความผิดพลาดที่ผ่านมา แล้วก็จัดปรับทำทุกอย่างให้ดีขึ้นทั้งหมด

การตั้งต้นใหม่นี้เมื่อจำเป็นจะต้องตั้งต้นก็ตั้งต้นให้มั่นคงที่สุด เรามาเริ่มต้นตั้งแต่การแก้วิฤติ และนี่ท่านบอกมาให้พูดเรื่องพุทธวิธีในการแก้วิฤติของชาติเรามาตั้งต้นกันตอนนี้ ให้เป็นการเริ่มวิวัฒนาการที่กลางวิฤติ นี้แหละ

เร่งแก้ปัญหาระยะสั้น ให้สัมพันธ์กับการแก้ปัญหาระยะยาว

ในการแก้วิฤตินั้นบอกแล้วว่าเรามักจะมองเฉพาะหน้า ซึ่งเป็นระยะสั้น แต่ในการแก้ปัญหาระยะสั้นนั้นถ้าไม่มองระยะยาวประกอบไปด้วย แม้แต่การแก้ปัญหาระยะสั้นก็จะไม่ได้ผลจริง ฉะนั้นจึงต้องมองยาวมองไกล แต่ก็ต้องพูดเป็นขั้นเป็นตอน

ตอนแรกนี้พูดถึงการแก้วิฤติเฉพาะหน้าก่อน เวลาเรือแตก เวลาไฟไหม้ จะทำอย่างไร ก็ต้องช่วยคนที่จะตายก่อนซิ อันนี้สำคัญ แต่อย่าลืมว่าเราก็ออยู่ในเรือที่แตกด้วยกัน ไม่ใช่คนนอก เคี้ยวจะไปนึกกว่าเราเป็นคนนอกจะเข้ามาช่วยคนที่ติดไฟ คนที่จะจมน้ำ เป็นต้น

เราก็ออยู่ในเรือที่แตกด้วย เราก็ออยู่ในศึกที่ไฟไหม้ด้วย เราจะทำอย่างไร เราก็จะต้องช่วยตัวเองให้ติดด้วย คือตัวเองก็ต้องมีความแข็งแรงดังตัวได้ พร้อมกันนั้นก็ไม่ต้องทอดทิ้งคนอื่น และพยายามช่วยเหลือเขา แต่สิ่งสำคัญก็คือสำหรับคนที่อยู่ร่วมกันในสังคมนี้ต้องช่วยคนที่จะตายให้รอด ให้เขามีทางไป อย่างน้อยก็ช่วยขึ้นจากทางออกให้พ้นไฟ หนีไฟไปทางนั้นะ ชวนกันไป ไม่ใช่เอาตัวรอดคนเดียว ทั้งนี้ก็ต้องสุดแต่สถานการณ์ด้วย แต่หมายความว่าจะต้องมีการคำนึงถึงถึงกัน ในการที่จะช่วยคนที่สิ้นทางหมดทาง เรื่องนี้มีความสำคัญมากในขณะนี้ เพราะถ้าปล่อยปละละทิ้งเขาก็จะทำให้สังคมเริ่มตั้งต้นในทางที่ไม่ดี การตั้งต้นที่ดีก็คือ ช่วยกันในขณะนี้ด้วย ซึ่งจะทำให้เกิดความเห็นอกเห็นใจ แล้วความสามัคคีก็จะมีมา

อีกอย่างหนึ่ง ในสถานการณ์อย่างที่ว่าคือคนกำลังแตกตื่นตระหนกตกใจนี้ ก็จะต้องมีการรักษาความสงบและความมีสติมั่นคง ซึ่งเป็นเรื่องที่มีความสำคัญมาก ทำอย่างไรจะให้คนที่อยู่ในสถานการณ์นี้ตั้งสติได้ โดยเฉพาะการวางตัวและการทำหน้าที่ของผู้ที่เป็นผู้นำ แต่ก็ต้องเริ่มจากตัวเองของทุกคน เริ่มตั้งแต่ต้องตั้งสติให้ได้ อย่าแตกตื่น อย่าตระหนกตกใจอย่างที่ว่าเมื่อก็ ถ้าเป็นหัวหน้าหมู่ชนก็พยายามปลุกใจให้ปัญญา ที่จะให้เกิดกำลังใจกันขึ้นมา พร้อมทั้งให้มองเห็นอะไรๆ เข้าใจสถานการณ์ชัดขึ้น และให้สติที่จะไม่แตกตื่นมัวแต่ตระหนก

อีกอย่างหนึ่งก็คือ สถานการณ์ที่เรียกว่าการช่วงชิง การแย่งกันออก การหาทางรอดให้กับตัวเอง ในสถานการณ์อย่างนี้ สิ่งที่น่ากลัวคือ อาชญากรรม ซึ่งจะต้องเตรียมป้องกันให้ดี เรื่องอาชญากรรมนี้ก็รวมอยู่ในเรื่องของการรักษาความสงบมั่นคง ไม่ให้ตื่นตระหนกตกใจ เป็นการรักษาพื้นฐานของสังคมไว้ ใครมีหน้าที่อะไรก็แบ่งกันไปทำเรื่องนั้น แต่ถึงลงไปก็ใคร่ในจิตใจต้องมีกำลังใจ เอาทุกข์มาปลุกใจ

เรื่อง **เอาทุกข์มาปลุกใจ** นี่คือการเอาส่วนดีของทุกข์มาใช้ อย่างที่ในพระพุทธศาสนาท่านสอนเริ่มต้นด้วยทุกข์ เพราะอย่างน้อยคนที่จะแก้ปัญหาก็ต้องรู้จักทุกข์ รู้จักปัญหา ก่อน แต่อีกอย่างหนึ่งที่ว่าทุกข์มีประโยชน์ก็คือ คำว่าทุกข์นี้แปลว่าบีบคั้น ทุกข์เป็นตัวบีบตัวคั้น การบีบคั้นกดดันทำให้เกิดแรงดัน แรงดันนี้ดีตอนที่ทำให้คนไม่ประมาท ไม่นอนไม่เฉย แต่จะถูกขึ้นคั่นร่น พยายามที่จะหาทางออกแล้วก็เกิดกำลังใจ ถ้าเราใช้แรงดันหรือพลังดันให้เป็นประโยชน์ เราก็จะเดินหน้าต่อไปได้ แต่คนที่มิทุกข์นี้ ในตอนที่คั่นร่น ถ้าอยู่ในอาการตระหนกตกใจ ก็จะเล็ดกลายเป็นข้าเดิมตัวเองให้อ้างเสียหาย เพราะฉะนั้น ตอนที่ทำอย่างไรจะมีสติด้วย พร้อมกับเอาพลังดันหรือแรงดันจากความทุกข์มาใช้ประโยชน์ให้ได้ เรียกว่าเป็นการเอาทุกข์มาเป็นเครื่องปลุกใจ ถ้าเราใช้ก็เป็นประโยชน์

ทุกข์นั้นคู่กับสุข คนเรามุ่งหมายสุข ตามวงจรปกติของปุถุชนมีคิดว่า เมื่อทุกข์บีบคั้นภัยคุกคามก็จะถูกขึ้นดินรนชวนว้าว อันนี้เป็นธรรมดา แต่พอทำสำเร็จแล้ว พอผ่านพ้นทุกข์ภัยไปได้ สมใจสุขสบายแล้ว ตอนที่ก็มีแนวโน้มจะเฉื่อยลงหรือจะนอนเสวยความสุข คนที่สุขสบายจึงมักกลายเป็นคนหยุด พอหยุดแล้วก็เลื่อยก็เกียจเฉื่อยชา ก็เลยกลายเป็นว่า ความสุขกลับมีโทษ เพราะทำให้คนหยุดนอนสบาย แต่ความทุกข์ทำให้คนตื่น มีกำลัง ดังนั้นคนที่ประสบความสำเร็จจึงมาจากคนที่ประสบทุกข์หรือถูกบีบคั้น มากกว่าคนที่มีความสุข เพราะคนที่มีความสุขมักจะหลงเพลินนอนสบาย เมื่อรู้อย่างนี้แล้วเราก็เอาทุกข์มาใช้ให้เป็นประโยชน์ นี่คือการรู้จักใช้ทุกข์ให้เป็นประโยชน์ ซึ่งจะต้องคอยระลึกว่าทุกข์นั้นต้องใช้ให้เป็น ส่วนความสุขนั้น เดี่ยวจะพูดต่อไป แต่ตอนทุกข์นี้เมื่อใช้ก็เป็นก็เป็นประโยชน์มาก นี่เป็นด้านจิตใจ ที่ว่าต้องมีจิตใจเข้มแข็ง และรู้จักวางใจต่อความทุกข์ให้ถูกต้อง ให้เป็นเครื่องปลุกใจ

อีกด้านหนึ่งก็คือ**ปัญญา** ซึ่งคู่กับกำลังใจ ปัญญานี้เริ่มตั้งแต่การมองเห็นเหตุการณ์ให้ถูกต้อง การไม่มองผิวเผินแค่เพียงปรากฏการณ์แล้วตื่นตูมไป แต่มองให้ลึกซึ่งลงไปถึงองค์ประกอบที่ซ่อนอยู่ข้างใต้หรือภายใน เช่นเหตุปัจจัยเป็นต้นว่าส่งผลต่อกันมาอย่างไร แม้แต่เหตุปัจจัยในคนไทยแต่ละคนที่มาร่วมมาปรุงแต่งกันเป็นสังคมนี้ อย่างที่พูดแล้วว่าที่เราเป็นอยู่เรามีความพัวพันเพื่อกันมาก เป็นต้นซึ่งเป็นเหตุปัจจัยของความเสื่อม ถ้าเรามองสถานการณ์ได้ถูกต้องโดยวิเคราะห์เหตุปัจจัยได้ เราก็จะพร้อมที่จะแก้ไขสถานการณ์ได้ดีขึ้น ซึ่งจะเป็นทุนในการแก้ไขปัญหาทั้งระยะสั้นและระยะยาว เมื่อมองลึกเข้ามาแล้ว ก็มองกว้างออกไป พร้อมทั้งตั้งจุดมุ่งหมายระยะยาวด้วย

การตั้งจุดมุ่งหมายก็เป็นเรื่องของปัญญา แต่ต้องเป็นการตั้งจุดหมายจากความเข้าใจในสถานการณ์ และเป็นจุดหมายระยะยาวเพื่อจะเดินไปในทิศทางที่ถูกต้อง ขณะนี้เป็นระยะเวลาสำหรับการใช้ปัญญาในแนวทางนี้ ทั้งวิเคราะห์อดีต

ทั้งวางแผนอนาคต ที่พูดมาแล้วนั้นเป็นเรื่องของการตั้งตัวระยะสั้น แต่ต่อไปนี้ **สิ่งที่สำคัญก็คือ การแก้ปัญหาระยะยาว** คิดว่าเราน่าจะสนใจเรื่องการแก้ปัญหา ระยะยาวมากกว่า

ปรับแก้การดำเนินชีวิตของคนไทยเสียใหม่
ก็จะแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้อย่างยั่งยืน กลมกลืนกันทั้งระยะสั้นและระยะยาว

การแก้ปัญหาระยะยาวนั้นทำอย่างไร คนเราที่เป็นอยู่นี้ต้องดำเนินชีวิต อยู่เสมอ การดำเนินชีวิตนี้เป็นของอยู่คู่กับตัวของทุกคน จากการดำเนินชีวิตของแต่ละคนก็มาประกอบกันขึ้นเป็นสังคม เมื่อแต่ละคนดำเนินชีวิตอย่างไร ก็จะเกิดผลรวมเป็นวิถีชีวิตของสังคมอย่างนั้น จึงกลายเป็นวัฒนธรรมเป็นต้น วิถีชีวิตของสังคมหรือวัฒนธรรมที่เกิดจากการดำเนินชีวิตของคนนี้คงอยู่ยาวนาน จึงเป็นเรื่องของการแก้ปัญหาระยะยาวด้วย แต่พร้อมกันนั้นมันก็เป็นการแก้ปัญหาระยะสั้น เพราะมันก็คือการดำเนินชีวิตเฉพาะหน้าเดี๋ยวนั้นนั่นเอง เพราะฉะนั้น เราจึงเชื่อมโยงระหว่างการแก้ปัญหาระยะสั้นกับการแก้ปัญหาระยะยาวด้วยตัวต่อสำคัญ คือ **ตัวคนที่ดำเนินชีวิตอยู่นี้แหละ**

ถ้าดูกันไป เวลาที่ปัญหาที่เกิดขึ้นกับสังคมของเรา เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นจากการดำเนินชีวิตที่ผิดหรือไม่ ถ้าเรบอกว่าแต่ก่อนนี้เราฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือยเป็นต้น เราเป็นบริโภคนิยม เห็นแก่การบริโภคมากเกินไป นั่นก็คือความเป็นอยู่หรือการดำเนินชีวิตที่ผิดพลาด และก็หมายความว่า เรากำลังมาแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการดำเนินชีวิตที่ผิดพลาดนั้น เมื่อเป็นอย่างนี้ ในการแก้ปัญหาจากการดำเนินชีวิตที่ผิดพลาดนั้น การแก้ไขที่ดีที่สุดก็คือ การดำเนินชีวิตเสียใหม่ให้ถูก

ไม่ว่าเราจะแก้ปัญหากันอย่างไรก็ตาม ถ้าไม่แก้ที่การดำเนินชีวิต ก็ไม่มีทางสำเร็จแน่นอน จะแก้ได้ก็เฉพาะหน้าชั่วคราวเท่านั้น ไม่ว่าจะแก้เรื่องของทรัพย์สิน

เรื่องของธนาคาร หรืออะไรก็แล้วแต่ ก็ล้วนเป็นการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ครอบงำที่คนยังดำเนินชีวิตผิดพลาดก็ไม่มีทางสำเร็จ ถึงแก่ได้ในตอนนี ในที่สุดมันก็ต้องย้อนกลับมาเป็นวงจร สังคมก็ต้องเกิดปัญหาอย่างเดิม เพราะฉะนั้น จะต้องแก้ปัญหาด้วยการดำเนินชีวิตที่ไม่ก่อปัญหา โดยเปลี่ยนให้กลายเป็นการดำเนินชีวิตชนิดที่เป็นการสร้างสรรค์ความเจริญ ซึ่งเป็นการแก้ปัญหาที่ดีที่สุด เมื่อดำเนินชีวิตถูกต้องมันก็เจริญเรื่อยไป และนี่คือจุดรากฐานที่ใช้ได้ทั้งระยะสั้นและระยะยาว ซึ่งมาจากแต่ละบุคคลนี้เอง แล้วก็มาเป็นวิถีชีวิตของสังคม

การดำเนินชีวิตที่ผิดพลาดก็อย่างที่เห็นง่าย ๆ ได้แก่ การไม่รู้จักประหยัด การตกอยู่ในความประมาท การเป็นอยู่อย่างฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือย อย่างที่มองเห็นง่าย ๆ แต่อีกด้านหนึ่งมองให้ลึกกลงไป จับให้เห็นจุดที่จะแก้ปัญหาให้ตรงก็คือ การดำเนินชีวิตที่เป็นปัญหานั้นอยู่ที่การที่เป็นแต่่นกับบริโลก ซึ่งมองด้านตรงข้ามก็คือไม่ใช่นักผลิตนั่นเอง สังคมไทยที่ว่าเป็นคนฟุ้งเฟ้อ เป็นนักบริโลก พร้อมกันนั้นก็ไม่ใช่เป็นนักผลิต ถ้าเราเป็นนักผลิตเราก็ดีดทอนความฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือย และความเป็นนักบริโลกลงไปได้ นี่ก็จะต้องดำเนินชีวิตแบบนักผลิตและเป็นผู้สร้างสรรค์ให้มากขึ้น ซึ่งจะทำให้เกิดการประหยัด ทำให้ไม่เป็นผู้เห็นแก่บริโลกเป็นต้น อันนี้เป็นเรื่องสำคัญซึ่งคิดว่าจะไม่ต้องแจกแจงละเอียด เอาเป็นหลักการว่า การแก้ปัญหาขั้นพื้นฐานที่สุดเพื่อผลระยะยาวก็คือการแก้ไขปรับเปลี่ยนการดำเนินชีวิตของคนไทย

ขอย้ำอีกทีว่า จะต้องแก้ปัญหาด้วยการดำเนินชีวิตชนิดที่ไม่ก่อให้เกิดปัญหา โดยก้าวไปสู่การเป็นนักผลิตและเป็นผู้สร้างสรรค์ ถ้าเราดำเนินชีวิตถูกต้องแล้วก็เป็น การแก้ปัญหาไปในตัวของมันเอง

ต้องจัดการศึกษาที่ทำให้คนสามารถดำเนินชีวิตได้ถูกต้อง

ข้อตั้งข้อสังเกตในที่นี้ว่า เมื่อพูดถึงการดำเนินชีวิตก็เป็นปัญหาของการศึกษาโดยตรง เพราะการศึกษาที่แท้เป็นเรื่องของการดำเนินชีวิต การศึกษานั้นเป็นการพัฒนาชีวิต ซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของชีวิตที่จะเป็นอยู่หรือดำเนินไปได้ดียิ่งขึ้น ดอนแรกเรดำเนินชีวิตไม่เป็น แต่เมื่อมีการศึกษาก็คือดำเนินชีวิตเป็น เช่น ในการเลี้ยงลูก การเลี้ยงดู ก็คือ การให้การศึกษ เช่น พ่อแม่เลี้ยงดูลูก หมายความว่าอย่างไร การเลี้ยง ก็คือ การช่วยเหลือหนุนเอื้อโอกาสและส่งเสริมให้เขาพัฒนาความสามารถที่จะดำเนินชีวิตได้ด้วยตนเอง การเลี้ยงมีความหมายอย่างนี้ เพราะว่าถ้าเขาดำเนินชีวิตได้เอง เราก็ไม่ต้องเลี้ยง

คนส่วนมากมองความหมายของการเลี้ยงดูว่า เป็นการเอาปัจจัย ๔ หรือเครื่องบำรุงบำเรอมาให้ บางทีเรามองพลาดไปถึงขนาดนี้ นึกถึงการที่พ่อแม่เอาอะไรต่อมิอะไรมาให้ลูกกว่านั้นคือการเลี้ยง แต่นั่นเป็นการมองเลขความหมายของการเลี้ยงไปแล้ว

บางทีเราพูดว่าเลี้ยงตัว เช่นเวลาเดินบนแผ่นไม้เล็กๆ ทอดข้ามคลอง คนไม่ชำนาญเดินไม่ได้ คอยจะหล่น ต้องเลี้ยงตัว ถ้าเมื่อไรเขาเลี้ยงตัวได้ นั่นก็คือ เขาสามารถเดินไปตลอดรอดฝั่ง คนที่เลี้ยงตัวไม่ได้ ก็คือยังดำเนินชีวิตไม่เป็น ดำรงชีวิตอยู่ไม่รอด พ่อแม่เป็นต้นจึงต้องมาเลี้ยงดู ซึ่งก็คือ มาช่วยเกื้อหนุน จัดสรรโอกาส สร้างสภาพแวดล้อม และสิ่งเอื้ออำนวยต่างๆ เพื่อให้เขาเตรียมตัวฝึกตัวเรียนรู้พัฒนาตัวไปสู่การดำเนินชีวิตได้ด้วยตนเอง

เมื่อเขาดำเนินชีวิตได้ด้วยตนเองก็คือ เขาเลี้ยงตัวได้ เราก็เลิกเลี้ยงได้ ฉะนั้นการเลี้ยง ก็คือกระบวนการเกื้อหนุนให้คนได้เรียนรู้ฝึกฝนพัฒนาตน เพื่อจะได้ดำเนินชีวิตได้ด้วยตนเอง พูดสั้นๆ ว่า การเลี้ยงคือการช่วยให้เรียน การเลี้ยงจึงคู่กับการเรียน ซึ่งก็คือการศึกษานั้นเอง

ถึงตอนนี้ก็ได้หลักที่ต้องการ คือ **การศึกษาจะต้องช่วยให้คนดำเนินชีวิตที่ดีได้ด้วยตนเอง** ทั้งรอดและถูกต้อง ถ้าคนดำเนินชีวิตไม่ถูกต้องก็แสดงว่าการศึกษายังไม่ได้ผลจริง ฉะนั้น ถ้าคนไทยดำเนินชีวิตมาผิดก็แสดงว่าการศึกษของเรายังไม่ได้ผลจริง เพราะยังไม่สามารถช่วยให้คนดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้อง จึงเป็นอันว่าเราจะต้องเอาใจใส่แก้ไขปัญหาการศึกษาให้ได้ผลจริง คือ ให้เป็นการศึกษาที่ออกผลมาสู่การดำเนินชีวิตที่แท้จริง การดำเนินชีวิตอย่างไรถูกต้อง นี่เป็นเรื่องที่เราจะต้องมีความชัดเจน เพราะการศึกษาเป็นเรื่องของชีวิตคือการฝึกให้คนดำเนินชีวิตได้ถูกต้อง **ผู้ใดดำเนินชีวิตถูกต้องก็เป็นคนมีการศึกษา** คือคนที่ได้ฝึกคนดีแล้วนั่นเอง

พุทธศาสนามีหลักการว่า ศึกษา หรือการศึกษา คือการฝึกเพื่อให้เขาดำเนินชีวิตได้ถูกต้อง เมื่อเขาดำเนินชีวิตได้ถูกต้องก็เป็นมรรค มรรคก็คือ ทางดำเนินชีวิตที่เกิดจากการศึกษา เพราะฉะนั้น การฝึกฝนเรียนรู้ให้ดำเนินชีวิตอย่างถูกต้อง คือ**ศึกษา** จึงคู่กับการดำเนินชีวิตได้ถูกต้อง คือ**มรรค**

พิสูจน์คุณค่าของการศึกษา ด้วยการช่วยพัฒนาคนคราววิฤติ

ถึงตอนนี้ การดำเนินชีวิตอย่างที่เราต้องการ เช่น จะให้คนดำเนินชีวิตอย่างประหยัด ก็จะต้องมีการฝึกกัน ขอยกตัวอย่างสักนิดหน่อย เช่น การฝึกให้คนประหยัดซึ่งถือว่าจำเป็นในเวลานี้ ถ้าเราบอกว่าให้ประหยัด คนทั่วไปจะมีความรู้สึกทำให้ใช้จ่ายแค่น้อย แต่ก่อนเคยใช้จ่ายฟุ่มเฟือย ใช้อย่างสบาย มีความสุขด้วยการบำรุงบำเรอตัวเอง แต่ตอนนี้จะต้องใช้น้อยๆ อย่างจำกัด พอคิดอย่างนี้ก็มีความรู้สึกบ๊องๆ พอพ่อแม่บอกลูกให้ประหยัด ให้ใช้จ่ายน้อยๆ ลูกจะรู้สึกบ๊องๆ ใจทันทิ แต่ถ้าเราให้การศึกษาที่ถูกต้อง การประหยัดจะมีความหมายในเชิงบวก

การประหยัดในความหมายเชิงบวกคืออะไร การประหยัดก็คือ การใช้ของน้อยที่สุดให้เป็นประโยชน์มากที่สุด ถ้าเรามองในแง่นี้ก็กลายเป็นความหมายเชิงบวก แต่ที่สำคัญกว่านั้นก็คือ มันจะพ่วงมากับการฝึกฝนพัฒนาคน คนที่ใช้ของน้อยที่สุด ให้ได้ประโยชน์มากที่สุด จะรู้สึกว่าคุณมีความสามารถและได้พัฒนาขึ้น เช่น ถ้าเราให้เงินเด็กไป ๑๐๐ บาท แล้วบอกว่า หนูลองคิดดูว่าหนูจะทำอะไรให้เงิน ๑๐๐ บาท เกิดมีประโยชน์มากที่สุด หนูจะใช้เงินจำนวนนี้ทำอะไรได้บ้าง ตอนนี้นักจะใช้ความคิด เด็กจะต้องฝึกตนเองโดยใช้ปัญญา เช่น คิดวางแผนในการใช้เงิน

ต่อมาพอไปใช้เงินจริง ถ้าเด็กใช้ได้ประโยชน์เกิดขึ้นมาก แกะจะมีความภูมิใจว่าแก้ปัญหาความสำเร็จ เด็กจะได้ทั้ง ๑. ใช้เงินน้อย ได้ของมาก ๒. ได้การเรียนรู้การฝึกฝนพัฒนาคน ๓. มีสุขภาพจิตที่ดี คือ มีความภูมิใจได้ความสุขในการพัฒนาความสามารถของตน

เพราะฉะนั้น การประหยัดที่ดีจะต้องใช้ในเชิงบวก ให้เป็นเครื่องมือในการฝึกฝนพัฒนาคน เด็กจะไม่รู้สึกว่ามีอันจิตใจ แต่จะรู้สึกมีความสุขและภูมิใจด้วยที่ว่าตนเองมีความสามารถในการใช้เงินน้อยนิดเดียวให้เป็นประโยชน์ได้มากที่สุด เขาจะได้ประโยชน์จากการประหยัดอย่างแท้จริง ประโยชน์ก็ได้มากด้วย พร้อมกับนั้นคนก็พัฒนาความสามารถและปัญญาที่เกิดขึ้น พร้อมทั้งความสุขความภูมิใจด้วย

ฉะนั้น จะต้องเริ่มต้นกันในรอบครัว อย่าพูดในเชิงลบว่า อย่าซื้อนั่นอย่าซื้อนี่ ถ้าพูดอย่างนี้ เด็กใจไม่สบายเลย ถูกกดถูกบีบตลอดเวลา แล้วทุกข์ก็ตามมา แต่ต้องเอาการศึกษาเข้ามาที่ตรงนี้ โดยบอกว่า หนูลองคิดดูว่าจะใช้เงินจำนวนน้อยที่สุดนี้ให้ได้ประโยชน์มากที่สุดได้อย่างไร แกก็เริ่มคิด และเมื่อทำได้แกจะภูมิใจมาก คนก็พัฒนาไปพร้อมด้วยจิตใจที่เป็นสุข และประโยชน์ก็เกิดขึ้นแก่ชีวิตและแก่สังคมนี้เป็นตัวอย่างหนึ่ง

การดำเนินชีวิตอีกอย่างหนึ่งก็คือ การทำตัวแบบที่สภาพร้ายจะไม่กระทบกระเทือนเรา หรือกระทบน้อยที่สุด อย่างผู้ที่มีชีวิตอยู่เวลานี้ สังคมของเรามีพื้นฐานคือพหุสมการ เช่นมีทุนเดิมในทางทรัพยากรธรรมชาติที่นับว่าดี สินค้าภายในประเทศเราด้านปัจจัย ๔ ที่เป็นของจำเป็นพื้นฐานของชีวิต เราก็มีพร้อม ถ้าเราดำเนินชีวิตถูกต้อง เราไม่จำเป็นต้องใช้ของนอกมาก การดำเนินชีวิตจะถูกกระทบกระเทือนค่อนข้างน้อย แต่คนไหนพึ่งสินค้าภายนอกมาก ก็ถูกกระทบกระเทือนมาก นี่เป็นตัวอย่างของการรู้จักดำเนินชีวิต เป็นการทำความขยันขันแข็งเพื่อให้สภาพวิกฤติกระทบได้น้อยที่สุด

พร้อมกันนั้น ในทางจิตใจ นอกจากให้กระทบกระเทือนทางกายน้อยแล้ว ก็ให้เกิดความกระทบกระเทือนทางจิตเจ็มน้อยด้วย กล่าวคือ ทางจิตใจก็ให้รู้เท่าทันความจริง รู้เท่าทันโลกธรรม ความเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ทำให้ถูกกระทบกระเทือนจากโลกธรรมให้น้อยที่สุด ท่านบอกว่าคนเราอยู่ในโลกย่อมถูกกระทบกระเทือนด้วยโลกธรรม มีทั้งได้ลาภ เสื่อมลาภ ได้ยศ เสื่อมยศ นินทา สรรเสริญ สุข ทุกข์ เป็นเรื่องธรรมดา เราจะต้องรู้เท่าทันว่ามันเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา แล้วก็เอามาใช้เป็นบทฝึกหัดในการฝึกฝนพัฒนาตนเอง ขามติก็เป็นโอกาสในการที่จะสร้างสรรค์ ก็เอาสิ่งที่ได้มา คือลาภยศนั้นไปใช้ทำการสร้างสรรค์ ทำความดีให้มากขึ้น ส่วนขามติที่เสื่อมกระทบ พบสิ่งที่ไม่น่าปรารถนา ก็ใช้เป็นบททดสอบตัวเอง มันก็กลายเป็นเครื่องมือฝึกฝนพัฒนาตนเอง หรือใช้เป็นบทเรียนก็ได้ประโยชน์ทั้งนั้น

ในทางธรรมถือว่า ถ้ามีโยนิโสมนสิการแล้ว ก็เอาประโยชน์ได้จากทุกสถานการณ์ ไม่ว่าเคราะห์ให้ว่าโชค เพราะฉะนั้น เรื่องของทุกข์ เรื่องของเคราะห์ เรื่องของโชค จะดีหรือร้าย บางทีก็อยู่ที่การปฏิบัติต่อมัน คนที่มีปัญญาไม่ประมาทก็ทำเคราะห์ให้เป็นโอกาสได้ หรือทำเคราะห์ให้เป็นโชคได้ แต่ถ้าประมาทเสียอย่างเดียวก็ทำโอกาสนั้นให้เป็นเคราะห์ไป แม้แต่โอกาสที่มาถึงก็กลายเป็นเคราะห์ร้าย

ถึงแม้เศรษฐกิจจะวิกฤติ แต่ถ้าจิตปัญญาไม่วิกฤติ ก็จะแก้ปัญหาได้ ให้เศรษฐกิจพ้นวิกฤติ

ที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งในระยะยาวก็คือ การมีท่าทีของจิตใจที่ประกอบด้วยปัญญา การดำเนินชีวิตที่ถูกต้องในขั้นลึกซึ่งซึ่งมาจากรู้นในทางแนวความคิด ก็คือการทำว่าเราจะต้องไม่ฝากชีวิต ไม่ฝากความสุขของเราไว้กับวัตถุมากเกินไป อย่างน้อยไม่ฝากชีวิตไว้กับวัตถุจนเสียดู

ถ้าวิเคราะห์สังคมของเราและคนของเรา ที่ประสบปัญหาส่วนรวมก็ตาม ส่วนตัวทางจิตใจก็ตาม ส่วนใหญ่ทีเดียวเป็นเพราะไปฝากชีวิตและความสุขไว้กับวัตถุมากเกินไป

ชีวิตของเราไม่ได้อยู่ได้ด้วยวัตถุอย่างเดียวเท่านั้น เราอยู่กับจิตใจด้วย ที่จริงเราอยู่กับสิ่งที่เป็นามธรรมมากมาย แต่เพราะเราไปมุ่งหวังความสุขจากวัตถุอย่างเดียว จนเอาวัตถุเป็นจุดหมายของชีวิต ความหมายของชีวิตก็ตาม จุดหมายของชีวิตก็ตาม เขาไปอยู่ที่ความพรั่งพร้อมทางวัตถุ อันนี้เป็นลักษณะของสังคมบริโภคนิยม ซึ่งทำให้ชีวิตเสียดู เียงไปอยู่กับวัตถุข้างเดียว จนกลายเป็นว่าเราจะมีชีวิตอยู่ จะเล่าเรียนศึกษา จะทำงาน ก็เพื่อมีเงินทองสิ่งบริโภค และจะต้องมีให้มากที่สุด จนกระทั่งนึกว่า เมื่อไรเรามีวัตถุพรั่งพร้อมบริบูรณ์ มีรถยนต์อย่างดีใช้ มีบ้านหรูหราชอาณาจักรดี นั่นคือชีวิตที่สุขสมบูรณ์ อย่างนี้ก็เท่ากับเอาวัตถุเป็นความหมายและเป็นจุดหมายของชีวิต และตอนนี้แหละที่มันจะเสียดู

คนเรามีโอกาสเมื่อหน่ายวัตถุได้ คนเรามีโอกาสสุมิหวังวัตถุได้ บางครั้งอยู่ไปอยู่มาเบื่อวัตถุ ผิดหวังวัตถุ เห็นวัตถุหมดความหมาย แต่เพราะเอาความหมายของชีวิตไปฝากไว้กับวัตถุแล้ว พอวัตถุหมดความหมาย ชีวิตก็พลอยหมดความหมายด้วย พอผิดหวังวัตถุก็ผิดหวังชีวิตด้วย สภาพนี้เป็นกันมากในสังคมบริโภคนิยม ฉะนั้น ในสังคมบริโภคนิยมอย่างอเมริกา คนที่ฆ่าตัวตายจึงมากกว่าในสังคมที่ยากแค้นขาดแคลนวัตถุ

เคยเปรียบเทียบอย่างเม็กซิโกอยู่ได้อเมริกา ชายแดนติดต่อกัน เม็กซิโกเป็นประเทศแร้นแค้นยากจน ประสพวิกฤติทางเศรษฐกิจมาก่อนไทยอีก ไทยเรายังยกเป็นตัวอย่าง เามาพูดกันตอนที่เริ่มประสพวิกฤติทางเศรษฐกิจ คนเม็กซิโกพยายามหลบหนีเข้าไปหางานทำในอเมริกา ซึ่งมีความเป็นอยู่ หรือมีมาตรฐานการครองชีพที่สูงค่าผิดกันมากมาย แต่เมื่อเปรียบเทียบในเรื่องความทุกข์ คนในอเมริกาฆ่าตัวตายตั้งแสนละ ๑๒ คนเศษ แต่ในประเทศเม็กซิโกที่แสนจะแร้นแค้น ที่คนพยายามหนีมาหางานทำในอเมริกานั้น ฆ่าตัวตายน้อยกว่าอเมริการาว ๙ เท่า ลองคิดดูซิว่าเป็นเพราะอะไร

ประเทศที่มั่งคั่งมีทรัพย์สินเงินทองหวังความสุขจากการบริโภควัตถุมาก คนกลับฆ่าตัวตายมาก อันนี้เป็นธรรมดา เพราะว่าคนเอาความสุขและความหมายของชีวิตไปฝากไว้กับวัตถุ เพราะฉะนั้น จึงได้บอกว่า เมื่อวัตถุหมดความหมาย ชีวิตก็หมดความหมายด้วย เมื่อเบื่อหน่ายวัตถุก็เบื่อหน่ายชีวิตด้วย จะอยู่ไปทำไมตายเสียดีกว่า ทั้งๆ ที่มีของใช้มีสิ่งบริโภคมามากมายก็ไม่ได้ช่วยให้เขามีชีวิตอยู่ได้ เพราะฉะนั้น จึงเป็นการเสียคุณ

ที่ผ่านมาเราเป็นอย่างนั้นหรือเปล่า คือฝากความหมาย ฝากความหวัง ฝากชีวิต ฝากความสุขของชีวิตไว้กับวัตถุไซ้ไหม ถ้าเป็นอย่างนั้น เราก็เสียคุณ เราจะต้องไม่ฝากชีวิตไว้กับวัตถุมากเกินไป ชีวิตของเรา มี ๒ ด้าน คือ มีกายกับใจ มีวัตถุและนามธรรม สุขทางจิตใจ สุขจากไมตรีจิตมิตรภาพ สุขจากการช่วยเหลือเอื้อเฟื้อกัน สุขจากการบำเพ็ญประโยชน์ สุขจากการได้ศึกษาค้นคว้าวิชาการ ได้เรียนรู้ ได้สนองความใฝ่รู้ ได้เจริญสติปัญญา สุขจากการมีจิตใจสงบมั่นคง การมีสมาธิ และความสุขใจโปร่งโล่งผ่องใสเป็นอิสระ สุขจากธรรมชาติแวดล้อมทั้งดงามวันรมย์ ฯลฯ สุขมีอีกมากมายหลายระดับ ทำไมเราจะไปฝากความสุขไว้กับวัตถุอย่างเดียว เราควรจะขยายมิติแห่งความสุขออกไป ผูกชีวิตจิตใจของเราให้พัฒนามากขึ้นไปในความสุข

เหล่านั้น อย่างจมอยู่กับความสุขด้านเดียวให้เสียคุณค่า แม้ว่าวัตถุจะขาดแคลนเราก็สามารถมีความสุขได้ อันนี้ก็เป็นเรื่องของ การดำเนินชีวิตอีกอย่างหนึ่ง

การศึกษาที่แท้ทำให้คนมีชีวิตที่ครบถ้วนและสมดุล เช่นในด้านความสุขก็มีทั้งความสุขทางกายและทางใจ ทั้งทางวัตถุและนามธรรม วิกฤติเศรษฐกิจนั้นเป็นปัญหาด้านทรัพย์สินเงินทองถึงเสพบริโภคที่เป็นวัตถุ คนที่ฝากชีวิตและความสุขไว้กับวัตถุก็ย่อมทุกข์หนัก แต่คนที่มีชีวิตอย่างสมดุลก็จะถูกกระทบแผ่วเบาลงไปตามส่วน โดยเฉพาะคนที่พัฒนาทางด้านจิตปัญญาสูง มีอสรภาพทางจิตใจดีก็จะทรงตัวไว้ และช่วยคนอื่นได้มาก และที่สำคัญที่สุดก็คือ จิตปัญญาที่พัฒนาดีแล้วนี้แหละ จะมาแก้ไขวิกฤติทางเศรษฐกิจได้สำเร็จ

ดีที่ตัวมี ต้องรักษาไว้ให้ได้ และใช้เป็นฐานที่จะก้าวไปเอาดีที่ยังไม่มี

ประการที่สองก็คือ ฐานที่ตั้งตัว คนเราจะเดินก้าวสูงขึ้นไปได้ ต้องมีฐานที่ตั้งตัวก่อน เมื่อเราขึ้นบนฐานนั้นมั่นคงแล้ว เราก็เดินก้าวจากฐานนั้นขึ้นไป ฐานที่ตั้งตัวต้องมีอยู่ก่อน ฐานที่ตั้งตัวนั้นก็เป็ฐานที่ตั้งต้นด้วย เช่น ตั้งตัวได้แล้ว ก็ตั้งต้นเดินต่อไป คนไทยเราก็มีฐานที่ตั้งตัวที่จะใช้เป็นที่ตั้งต้นได้ แต่ดูเหมือนว่าเราไม่ใช้มันเป็นที่ตั้งตัวและเป็นที่ตั้งต้น เราก็เลยยากที่จะเดินต่อไปข้างหน้า

แต่เรากลายเป็นอย่างนี้ไปหรือเปล่า คือที่ผ่านมานี้เราได้หลงลอยหลุดออกไปจากฐานของตัวเอง แล้วไปประเว้งโลดเอนอยู่บนเวทีที่คนอื่นเขาจัดให้ เช่นบนเวทีโลกาภิวัตน์แห่งการแข่งขันในระบบผลประโยชน์ และการบริโภคนิยม ฟุ้งเฟ้อที่เขาส่งเข้ามาล่อตาล่อใจเรา ร้ายยิ่งกว่านั้นอีก เราออกไปเล่นระเว้งโลดเอนบนเวทีนั้นแล้วแต่มยังไม่ได้ฐานของเขามาอีกด้วย หลุดออกจากฐานของตัวเอง แล้วฐานของเขาเราก็ไม่ได้ด้วย กลายเป็นเลื่อนลอยทั้ง ๒ ด้าน

หลุดลอยจากฐานของตัวเองไปแล้ว เมื่อไปไม่ถึงฐานของเขา เราก็ไปหลงเพลินอยู่บนเวทีแห่งภพมายาที่เขาจัดให้เรา คือบนเวทีแห่งบวิภคินิยมที่เลื่อนลอย

ฐานที่เราเป็นอย่างไร เราจะต้องวิเคราะห์ คนที่จะมีฐานที่ดั้งตัวและดั้งคันทีดี อย่างน้อยจะต้องสำรวจตัวเองว่าอะไรที่ตนเองมีเป็นทุนเดิม ทุนเดิมดีที่ตัวมีคืออะไร หรือพูดสั้นๆ ว่าดีที่ตัวมี เอาดีที่ตัวมีตั้งเป็นฐานไว้ก่อน แล้วก้าวต่อไป จากนั้นเราอยากจะไปเอาดีใหม่เพิ่มก็ทำได้ แต่ต้องรักษาดีที่ตัวมีไว้แล้วไปเอาดีที่ยังไม่มีให้ได้ด้วย ถ้าทำอย่างนี้ได้ย่อมเจริญแน่ แต่ถ้าดีของตัวเองที่มีก็ทิ้ง ปลอมโยให้หลุดมือไป และดีที่จะเอาใหม่ก็ไม่ได้ อย่างนี้ก็หลุดลอยสูญหมด สังคมไทยเราเป็นอย่างนี้หรือเปล่า คือ ดีเก่าที่ตัวมีก็ไม่รักษา ดีใหม่ที่จะเอามาก็ไม่ได้

ยกตัวอย่างเช่น การเกษตรดีที่ตัวเองมีอยู่ก็รักษาไว้ไม่ได้ ไม่เอา ทั้งจะไปเอาของใหม่คืออุตสาหกรรมดีที่ตัวอยากได้ซึ่งตัวเองยังไม่มี ก็เอาไม่ได้ตกลงก็เสียทั้งสองเลย กลายเป็นสังคมที่เลื่อนลอย

ถ้าเป็นคนเก่งจริง เกษตรของตัวเองดีมีอยู่แล้วก็ต้องรักษาไว้ เรื่องเกษตรฉันต้องเด่น รักษาดีที่มีไว้ได้แล้ว ฉันจะไปเอาอุตสาหกรรมที่ยังไม่มีอีก ฉันจะต้องเก่ง ต้องดีทั้งเกษตรและอุตสาหกรรม อย่างนี้จึงจะเป็นคนฉลาดสามารถจริง

ตอนนี้เกษตรก็หลุด อุตสาหกรรมก็เอาไม่ได้ แสดงว่าฐานตัวเองก็เสีย ไม่ยืนอยู่บนฐานที่ดั้งของตัวเอง แล้วไปโลดเต้นอยู่บนเวทีมายาที่เขาจัดให้อย่างที่ว่าเป็นความสูญเสียดังที่จะต้องทบทวน ต้องให้ถึงเป้าที่ว่าฐานที่ดั้งตัวและดั้งคันทีเป็นทุนเดิมที่มีอยู่ของตนเองก็ต้องรักษาไว้ได้ แล้วดีใหม่ก็ก้าวไปเอาให้ได้อย่างมั่นคง ถ้าอย่างนี้ชาติไทยจะก้าวหน้าแน่นอน

เรื่องของวิถีชีวิตเกษตรกรรม เรื่องเศรษฐกิจแบบเกษตร เรื่องของทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ จะต้องเอาเป็นฐานให้ได้ ไม่ใช่มีทรัพยากรธรรมชาติมาก แทนที่จะใช้เป็นฐานดั้งตัว กลับเป็นแหล่งทรัพยากรที่ให้คนอื่น

มากอบโกยเอาไปใช้ อย่างนี้ก็เสียหมดทุนเดิมที่มีด้านทรัพยากรธรรมชาติจะหาประเทศไหนที่จะมีของไทยก็ยาก เรื่องการเกษตรเราก็มีพื้นฐานเดิมที่ดีรากฐานทางวัฒนธรรมของเราก็คือ ทำไมจะทิ้งไปให้เสียเปล่า

วัฒนธรรมไม่ใช่ว่าจะต้องรักษาไว้หมด บางอย่างก็คลาดเคลื่อนไป ส่วนที่ผิดพลาดก็มี ก็ต้องตรวจสอบดู อย่างคู่แ้ววัฒนธรรม ต้องดูถึงเหตุปัจจัยของวัฒนธรรม ดูถึงรากฐานของวัฒนธรรมว่า วัฒนธรรมอย่างนี้ วิถีชีวิตอย่างนี้เกิดขึ้นได้อย่างไร มาจากฐานที่ไหน เหตุปัจจัยเป็นอย่างไร เอรากฐานนั้นมาวิเคราะห์มาตรวจสอบวัฒนธรรมอีกทีหนึ่ง วัฒนธรรมอาจจะผิดพลาด เราใช้รากฐานเป็นเครื่องตรวจสอบ เามาใช้แก้ไขวัฒนธรรมและปรับปรุงวัฒนธรรมเข้ากับสภาพแวดล้อมในโลกปัจจุบันให้ได้ผลดีด้วย ไม่ใช่จะรักษาวัฒนธรรมอย่างที่อยู่จนกลายเป็นนักปกป้องไป ใครเป็นนักปกป้องก็แสดงว่ากำลังอยู่ในภาวะที่แย่ คนที่ปกป้องตัวก็คือคนที่ตั้งรับไม่เป็นฝ่ายรุก แต่เป็นฝ่ายถอยหรือเป็นฝ่ายที่ถูกเขารุก

เวลานี้ดูเหมือนว่า คนไทยกำลังอยู่ในภาวะปกป้องวัฒนธรรม ถ้าเป็นอย่างนั้นก็แสดงว่าคนไทยไม่เก่งจริง วัฒนธรรมไทยไม่เข้มแข็ง ไม่องอาจ ถ้าเก่งจริง วัฒนธรรมนั้นจะต้องเดินหน้า สามารถแผ่ขยายออกไปให้สังคมอื่นยอมรับ นี่เราได้แค่เป็นเพียงผู้ปกป้องวัฒนธรรมเท่านั้นเอง

อีกอย่างหนึ่ง ศักยภาพในตัวของคนไทยที่มีเป็นทุนเดิมอยู่แล้วจะต้องพัฒนาขึ้นมา คนไทยไม่ใช่จะไม่มีสติปัญญา คนไทยที่เรียนเก่งๆ ขนาดไปนอกสอบได้เป็นที่หนึ่งมีไม่น้อย แต่กลับมาเมืองไทยแล้วเราไม่สามารถใช้ศักยภาพของคนของเราให้ได้ผลดี ดังนั้น เราจะต้องมาตรวจสอบตนเองแล้วทำให้ได้ในข้อที่ว่าฐานเดิมที่ตนมีต้องรักษาไว้ให้ได้ และนำมาใช้เป็นจุดตั้งต้นที่ดีให้ได้ด้วย เพื่อจะได้ใช้เป็นที่ยึดไว้เอาดีที่ยังไม่มีให้ได้

ถ้าจะฟังคน ก็ต้องพัฒนาตนให้เป็นที่ฟังได้

ถ้าจะเป็นอิสระเสรี ก็ต้องมีความสามารถที่จะทำด้วยตนเอง

ถ้าทำอย่างที่ว่ามานี้ได้ เราก็จะเริ่มฟังคนได้ เราพูดกันนักกว่า จะต้องฟังคน คนฟังคนนี้เป็นหลักการที่จะต้องปฏิบัติ แต่อย่าหยุดแค่นี้ ในการที่จะฟังคนนั้นถ้าเราไม่มีความสามารถที่จะฟังคนแล้วเราจะฟังคนได้อย่างไร พูดกันไปว่า ฟังคนซิๆ เงินก็ไม่มี ความสามารถและสติปัญญาก็ไม่มี แล้วจะให้ฟังคนได้อย่างไร

พระพุทธศาสนาไม่ได้ให้หยุดแค่ฟังคน พระพุทธเจ้าสอนต่อไป ฟังคนด้วยการทำตนให้เป็นที่ฟังได้ ตรงนี้จึงสำคัญ**การทำตนให้เป็นที่ฟังได้นั้นแหละเป็นตัวแท้ที่ต้องการ มันพื้นฐานของการที่จะฟังคน** อย่าไปหยุดแค่ฟังคน เรามักจะพูดว่าให้ฟังคน อย่างนี้ก็ต้องขัดกันเท่านั้นเอง เขาจะแย้งแล้ว เราก็บอกกว่าเธอฟังตัวเองซิ อย่างนี้แล้วเขาจะอยู่ได้อย่างไร ต้องช่วยกันไปก่อน แต่เราต้องไปช่วยเขา โดยช่วยให้เขาพัฒนาตัวเองให้เป็นที่ฟังของคนได้

หลักพุทธศาสนาตรงนี้บางทีเราก็มองข้ามไป หลักการทำตนให้เป็นที่ฟังได้นั้น พระพุทธเจ้าคริสต์ว่า *อดดา หิ อุดฺดโม นาโถ* แปลว่า คนเป็นที่ฟังของตน แต่พระพุทธเจ้าไม่ได้คริสต์ไว้แค่นั้น พระองค์คริสต์ต่อไปว่า *อดฺดนา หิ สุทฺถุเตน นามํ สกตํ ทุกฺสกํ* แปลว่า บุคคลมีคนที่ฝึกฝนดีแล้วจะได้ที่ฟังที่หาได้ยาก ต้องคอยให้ถึงตรงนี้ พุทธภาษิตไม่ได้จบแค่ *อดฺดา หิ อุดฺดโม นาโถ* ไม่ได้บอกแล้วว่าให้คนเป็นที่ฟังของตน ท่านบอกด้วยว่าเมื่อมีคนที่ดีฝึกดีแล้วจึงจะมีที่ฟังที่ดี นี่ก็จะต้องศึกษาต้องเรียนรู้ ต้องพัฒนาคน เช่นหลักนาถกรรมธรรม คือธรรมที่จะทำตนให้เป็นที่ฟังได้ มีถึง ๑๐ ข้อ การปฏิบัติในหลักการนี้สำคัญกว่าเพียงจะพูดว่าฟังคน ฉะนั้น เราจะต้องฟังคนได้ด้วยการพัฒนาคนของเรา พัฒนาทุนของเรา ทั้งพัฒนาทุนในตัวคนและพัฒนาทุนภายนอก เพื่อให้เป็นคนเป็นที่ฟังของคนได้

การพึ่งตนเองได้ คือความเป็นอิสระเสรีที่แท้จริง ถ้าคนพึ่งตนเองไม่ได้ เขาก็ไม่เป็นอิสระ เพราะยังต้องพึ่งพาคนอื่น คนไทยเราชอบความเป็นอิสระเสรี แต่ต้องมาวิเคราะห์ตนเองอีกว่า ที่ผ่านมานี้ เราเสรี เป็นอิสระอย่างแท้จริงหรือไม่ เพราะบางที่เป็นเสรีภาพแบบหลอกตัวเอง พูดยว่า แหม ฉันทำนั่นได้ ฉันทำนี้ได้ อยากจะทำอะไรก็ทำได้ตามชอบใจ แต่ทั้งหมดนั้นเป็นความคลุมเครือ บางที่เป็นเสรีภาพแบบถูกเขาหลอกให้เดินก็มี ทำให้เรารู้สึกว่า โอ เราทำได้ตามชอบใจ อยากจะกินอะไรก็กิน อยากจะซื้ออะไรก็ซื้อ ซื้อสินค้าต่างประเทศเท่าไรก็ได้ แล้วก็รู้สึกที่เราทำได้ตามชอบใจ

เรามีเงิน เราก็ซื้อสินค้าต่างประเทศมาบริโภคได้ แต่บางทีกลายเป็นว่าถูกเขาล่อ ถูกเขาจูง ถูกเขาชัก ถูกเขาเจด ให้เข้าใจว่าตนเองเสรี ซึ่งที่จริงไม่ใช่เสรีหรอก ถ้าใช้คำแรงก็คือเป็นทาสเขานั่นเอง เสรีภาพในความเป็นทาส ฉะนั้นจะต้องระวังมาก เดินไปๆ ต้องดูตัวเองว่า เราเสรีจริงหรือเปล่า หลักการง่ายๆ ก็คือว่า คนที่ทำอะไรได้ตามชอบใจแต่กลับพึ่งตนเองไม่ได้ย่อมไม่ใช่เสรีภาพจริง ถูกที่ทำอะไรได้ตามชอบใจ บอกว่าฉันจะเสรี แต่พึ่งตัวเองไม่ได้เลย อย่างนี้เรียกว่า เสรีภาพได้ไหม คนที่พึ่งตนเองไม่ได้ เป็นอิสระเสรีหรือ

ความเป็นอิสระเสรีนั้น แน่แน่นอนว่าฐานจะต้องมาจากการพึ่งตนเองได้ และกว้างออกไป เมื่อนองทั้งสังคม ถ้าแต่ละคนเอาแต่ใจตัวเอง ทำได้ตามชอบใจ แต่สังคมของคนต้องขึ้นต่อสังคมอื่น อย่างนี้เสรีจริงหรือเปล่า ถ้าเป็นอย่างนั้นก็เหมือนกับที่บอกว่า เราก็เป็นแค่เพียงถูกเขาชักถูกเขาเจดให้นึกว่าตนเองเสรีเท่านั้นเอง

แท้จริงนั้น คำว่า“ทำอะไรได้ตามชอบใจ” บางทีก็เป็นคำพูดหลอกตัวเอง เพราะคำว่า “ทำ” ในที่นี้มีความหมายกำกวม บางคนก็พูดว่าทำได้ตามชอบใจนั้น เขาหมายความว่า เขาจะซื้ออะไรก็ซื้อได้ตามชอบใจ จะกิน จะเสพ จะบริโภค จะเที่ยวเตร่สนุกสนานอย่างไร ก็ “ทำ” ได้ตามชอบใจ แล้วเขายกมานี้คือเขามีเสรีภาพ

แต่ลองมองอีกที มองให้ดี ก็จะเห็นว่า อะไรก็ตามที่เขาชอบใจ เขาทำไม่ได้สักอย่างเดียว อะไรก็ตามที่เขาชอบใจ เขาต้องซื้อทุกอย่าง เขาต้องพึ่งพาอาศัยสิ่งที่คนอื่นทำให้ผลิตให้ เขาทำอะไรๆ ไม่ได้เลย ทำไม่เป็นเลย และเขาก็ไม่ชอบใจ ที่จะทำเลยด้วย เขาชอบแต่ที่จะไม่ต้องทำอะไร เขาชอบแต่จะเสกเสวยผลจากสิ่งที่คนอื่นทำให้ นี่คือสภาพของนักเสกหรือนักบริโภคนั่นแหละ คือคนที่ทำอะไรไม่ได้ ผลิตอะไรก็ไม่เป็น ทำอะไรไม่ได้เลย ได้แค่บริโภค

เพราะฉะนั้น จะต้องมองความหมายให้ชัด คำว่า “ทำได้” ในความหมายของนักเสกนักบริโภค เป็นคำหลอกลวง ที่จริงคือ “ทำไม่ได้” ซึ่งทำให้กลายเป็นผู้พึ่งพาขึ้นต่อผู้อื่น ต้องรอให้เขาทำให้ผลิตให้ ซึ่งมองในระหว่างประเทศก็คือ จะต้องเป็นผู้ซื้อเป็นผู้จ่าย และเป็นผู้ตาม เป็นผู้รับ เราจะต้องมอง “ทำได้” ให้ถึงความหมายของนักผลิต ที่ทำได้จริงๆ คือสามารถทำสามารถผลิตสิ่งนั้นขึ้นมาได้ด้วยตนเอง

เสรีภาพในการบริโภค ก็คือการเป็นทาสของประเทศที่ผลิต ไร่หรือเปล่า ขณะนี้ สังคมของเรา ที่มุ่งหมายไปผืนจะให้ เป็นสังคมแห่งเสรีภาพ จะต้องตั้งหลักให้ถูก ต้องมองให้ชัดว่าความเป็นอิสระเสรีที่แท้จริงอยู่ที่ไหน อย่างน้อยจะต้องเป็นสังคมที่พึ่งตนเองได้ และจะต้องเป็นผู้สามารถให้แก่สังคมอื่นด้วย ไม่ใช่เป็นผู้สามารถรับอย่างเดียว

ถ้าเราทำได้ ผลิตได้ พึ่งตนเองได้ โดยมีอะไรที่จะให้แก่คนอื่นด้วย พอเป็นนักผลิตเองแล้ว จะซื้อของที่คนอื่นผลิตด้วย ก็เข้าระบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน กลายเป็นคิไป แต่ถ้าทำได้แค่ซื้อเสกบริโภค ก็เป็นนักพึ่งพาขึ้นต่อผู้อื่นอย่างเดียว ไม่เป็นอิสระเสรีแน่นอน เพราะฉะนั้น เราจะต้องวิเคราะห์สังคมของเราว่าขึ้นต่อสังคมอื่นหรือไม่ ถ้ายังขึ้นอยู่ก็แสดงว่า อิสระเสรีภาพนั้นไม่มีความหมายที่แท้จริง

ขอสรุปสั้นๆ ว่า ถ้าคนไทยไม่เป็นนักผลิต สังคมไทยจะไม่สามารถ
พึ่งตนได้ในทางเศรษฐกิจ ถ้าคนไทยไม่เป็นนักสร้างสรรค์ สังคมไทยจะไม่มี
วันเป็นอิสระเสรีได้จริง

การศึกษาจะต้องพัฒนาคนไทยให้มีเสรีภาพและเป็นอิสระอย่างถูกต้อง
อย่างน้อยในแง่เศรษฐกิจ โดยพัฒนาให้เป็นนักผลิตและเป็นนักสร้างสรรค์

จะมองอะไรก็ต้องมองหาเหตุปัจจัย และมองให้เห็นสิ่งที่จะทำต่อไป

ต่อจากนี้ลึกลงไป ก็คือ เรื่องรากฐานทางความคิด เรื่องการดำเนินชีวิต
ที่พูดมาแล้วก็เรื่องใหญ่ แต่แนวคิด วิชิต วิชิตอง ความเชื่อ ความคิดเห็น ความ
เข้าใจต่อสิ่งต่างๆ ยิ่งสำคัญมากขึ้นไปอีก เพราะเป็นรากฐาน เป็นตัวกำหนดอยู่
เบื้องหลังการดำเนินชีวิตนั้น ถ้าแนวคิดความเห็นความเชื่อความเข้าใจผิดพลาด
คลาดเคลื่อน จะต้องเร่งปรับให้ถูกต้อง มิฉะนั้น จะต้องเจอแฉ่งจรรยาแห่งวิกฤติ

พุทธศาสนานอกจากทิวเป็นตัวสำคัญ ความเชื่อความยึดถือในหลักการ
ต่างๆ ที่มีอยู่แม้โดยไม่รู้ตัวในจิตใจของเราเอง เป็นตัวนำชีวิตไป เช่น ถ้าเราเชื่อว่า
ความสุขอยู่ที่การมีวัตถุเสพบริโภค เราก็ดำเนินชีวิตและทำทุกอย่าง เพื่อให้มีและ
ให้ได้มาซึ่งวัตถุเสพบริภคณัน อย่างนี้เป็นต้น ความเชื่อจึงเป็นสิ่งที่สำคัญมาก

ที่ผ่านมาแนวคิดความเชื่อบางอย่างของเราอาจจะถูก แต่บางอย่างก็ต้อง
ผิดพลาดแน่นอน เรามาพูดถึงส่วนที่พลาดกันดีกว่า เราพลาดแม้แต่ในเรื่องที่เรียก
ว่าการปฏิบัติธรรม

เรื่องแรก ที่ขอตั้งข้อสังเกต คือ เรามักมองอะไรๆ แบบ “นิ่ง” และนิ่ง
ที่สำคัญที่สุดก็คือนิ่งที่สุขสบาย แม้แต่ตัวความสุขความสบายนั้นเอง เราก็มอง
แบบนิ่ง และมองเป็นจุดหมายด้วย คือไปหยุดหรือจนที่สุขสบาย ก็คือไปนิ่งนั่นแหละ

เราเอาความสุขสบายเป็นจุดหมายที่ว่า หายทุกข์ พ้นจากถูกบีบคั้นเป็นต้น
แล้วจะได้หยุด หยุดคั่นรณขวนขวาย สบายเสียที เพราะฉะนั้น เราจะมองแม้แต่

การปฏิบัติธรรมในลักษณะนี้ เพื่อให้ถึงความสุขที่เป็นจุดหมายแล้วก็หยุด เช่น มองความสันโดษเพื่อความ สุข มองสมาธิเพื่อความ สุข ปล่อยอนิจจังเพื่อจะให้ ใจสบาย ซึ่งดูเหมือนว่าถูกต้องดี แต่ดูจริงหรือเปล่า อันนั้นวิเคราะห์ ขอตั้งเป็น ข้อสังเกตไว้ก่อน

เรื่องที่ ๒ คือ การมองสิ่งทั้งหลายแบบขาดความสัมพันธ์ มองแค่ เฉพาะตัวของสิ่งนั้นเรื่องนั้น คั่นหรือขาดออกจากส่วนอื่นและสิ่งอื่น ไม่มอง แบบสัมพันธ์ ความสัมพันธ์มี ๒ อย่างคือ

๑) ความสัมพันธ์เชิงเหตุปัจจัย คือการมองแบบสืบสาวเหตุปัจจัย ว่ามันเป็นมาเพราะอะไร เกี่ยวข้องกับสิ่งอื่นอย่างไร ไม่ใช่มองปรากฏการณ์ต่าง ๆ ลอยอยู่อย่างเฉิว หรือมองแม้แต่กรรมข้อนั้นๆ ลอยอยู่ต่างหาก เช่นว่าชาควินัย ก็ชาควินัย จะต้องฝึกวินัยกันขึ้นมา โดยไม่มองว่าอะไรเป็นเหตุของวินัย อย่างนี้ เป็นต้น การมองความสัมพันธ์เชิงเหตุปัจจัยนี้ เรียกว่า *การมองเชิงปัจจัยการ*

๒) ความสัมพันธ์เชิงกระบวนการ คือการมองในลักษณะสืบเคลื่อน สืบต่อและส่งต่อในกระบวนการ ธรรมทั้งหลายนั้นสัมพันธ์กันเป็นกระบวนการ คือ เป็นการปฏิบัติที่สืบเคลื่อนส่งต่อกันไปสู่จุดหมาย เพื่อการบรรลุความหลุดพ้น เป็นอิสระ ฉะนั้น ธรรมคือคุณสมบัติและข้อปฏิบัติทุกอย่างในกระบวนการนั้น จะต้องอยู่ในลักษณะสืบเคลื่อนและส่งต่อทั้งนั้น ถ้าไม่เข้าใจอย่างนี้ก็จะมอง ขาดเป็นแต่ละข้อๆ ถ้ามองขาดคั่นเป็นแต่ละข้อ ก็แสดงว่าพลาด การมองใน ลักษณะสืบเคลื่อนในกระบวนการนี้เรียกว่า *การมองเชิงไตรสิกขา*

ขอยกตัวอย่างคำว่า “สบาย” คำว่า “สบาย” นี้ในภาษาไทยเรามองแบบ คนมืออ่อนเท้าอ่อน พอสบายก็ปล่อยมือปล่อยเท้า พร้อมทั้งจะลงนอน นี่เรียกว่า สบาย จะได้หยุดคิดหรือเลิกเคลื่อนไหว แต่ถ้าดูความหมายในภาษาบาลี *สบาย* คำเดิมตัวจริง คือ “สัปปาย” ได้แก่ลักษณะที่เอื้อ หนุนต่อการที่จะทำต่อไป หรือ เอื้อต่อวัตถุประสงค์อื่นที่มีต่อไป ไม่ใช่ว่าสบายเป็นจุดจบ แล้วก็เพลิน ปล่อยเลย

สบาย คือเอื้อ เหมาะ หรือเกื้อหนุนให้ทำอะไรๆ ได้ผลดี ยกตัวอย่างเช่น บรรยายากศที่สบาย หรือสิ่งแวดล้อมที่สบาย หมายถึง บรรยายากศหรือสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการทำกิจกรรมที่ต้องการ ไม่ว่าทางกาย ทางจิตใจ หรือทางปัญญา อย่างน้อยก็เอื้อต่อสุขภาพ แต่คนไทยอาจจะมองต่างออกไปว่า เป็นบรรยายากศหรือสิ่งแวดล้อมที่ไม่เดือดร้อน ไม่เป็นทุกข์ หรือน่านอน เป็นต้น

อีกตัวอย่างหนึ่งที่ชัดเจน ท่านสอนว่า อสุภะ คือซากศพ เป็นที่สบายแก่คนราคะจริต ถ้ามองแบบไทย เอ มองดูซากศพ มันจะสบายได้อย่างไร เห็นไหมว่าความหมายที่แท้ของเดิมไม่เหมือนในภาษาไทย สบายหมายความว่า มันเอื้อ คือ เอื้อต่อการพัฒนาของคนราคะจริต คนราคะจริตได้ซากศพมาพิจารณาแล้วจะช่วยให้ก้าวหน้าต่อไปในการเจริญจิตตภาวนา

อีกตัวอย่างหนึ่ง ได้ที่อยู่สบาย ก็คือจะช่วยให้ปฏิบัติหรือทำสิ่งที่ต้องการได้ผลดี ถ้าได้เสนาสนะที่อยู่ที่อยู่อาศัยไม่สบาย ไม่เป็นสัปปาเยะ การปฏิบัติธรรมก็ยากสมาธิเกิดได้ยาก เพราะใจอาจจะพลุ่งพล่าน กระวนกระวาย คิดว่าอุ่นสับสัน แต่พอได้ที่อยู่ที่เหมาะสม เป็นเสนาสนสัปปาเยะ จิตก็สงบ ทำให้นำเพิ่ฐสมาธิได้ง่าย

สบาย คือเกื้อหนุนให้ก้าวไปสู่วัตถุประสงค์ได้สะดวกขึ้น ไม่ใช่เพื่อยุติ คือ มันเอื้อโอกาสต่อการที่จะทำให้ได้ผลดี หรือเอื้อต่อวัตถุประสงค์ที่จะก้าวหน้าเดินหน้าต่อไป แต่คนไทยมองสบายแบบที่จะหยุด จะนอน จะนั่ง นี่แสดงว่าพลาด

แม้แต่ความสุขก็เช่นเดียวกัน เรามองความสุขในแง่ที่ว่า เอื้อเราทุกข์มานานแล้ว ต้องดิ้นรนอยู่เรื่อย คราวนี้หมดทุกข์แล้ว หยุดลำบากเสียที พอสุขก็นอนสบายอีก

ที่จริง “สุข” แปลว่า สะดวก คล่อง ง่าย ซึ่งจะต้องสัมพันธ์กับการกระทำ ไม่ใช่หยุด หมายความว่า สุขเป็นสภาพเอื้อ ที่ช่วยให้ทำอะไรได้ง่าย เพราะฉะนั้น จึงบอกกว่าเราปฏิบัติคือสุขคิด

ทุกข์ นั้นร้ายที่ว่ามันบีบคั้น ทำให้เกิดภาวะไม่สบาย จะทำอะไรก็ขัดข้อง ดิดขัด ขากลำบาก แต่ทุกข์นั้น ก็ทำให้ดิ้นรน แล้วเกิดพลัง ถ้าใช้ทุกข์ไม่เป็น พอถูกทุกข์บีบคั้น ก็ได้แต่โอดครวญหวนละห้อย กลายเป็นซ้ำเดิมตัวเอง แต่ถ้าใช้เป็นก็ทำให้เกิดพลัง และเป็นเครื่องฝึกคนให้เข้มแข็ง ตลอดจนพัฒนาปัญญาจากการคิดหาทางแก้ไข

ทีนี้ **สุข** ก็เช่นกัน ถ้าใช้ไม่เป็น พอสบาย สุขแล้วก็เฉื่อยลง หรือหยุด แต่สุขที่ใช้ในความหมายที่ถูกต้องก็คือ มันเอื้อ มันคล่อง มันง่าย ทำให้เราเคลื่อนไหวหรือทำอะไร ได้สะดวก เพราะตอนที่เราสุขนั้นไม่มีอะไรบีบคั้น ไม่มีอะไรขัดข้องหรือกีดขวาง ฉะนั้น เราจะทำการสร้างสรรค์อะไรก็ได้คล่องในตอนที่สุখনั้นแหละ แต่คนมักจะไม่ใช้โอกาสนี้ เลยกลายเป็นว่า พอสุขก็ลงนอน เรียกว่าทำโอกาสให้เป็นเคราะห์ ตกอยู่ในความประมาท แต่ถ้าใช้สุขเป็นก็กลายเป็นทำได้คล่อง ทำได้ง่าย ทำได้สะดวก อันนี้เป็นความหมายหนึ่งที่จะต้องพิจารณากันให้ดี

ฉะนั้น เมื่อสุขแล้วทางพระจะไม่ให้หยุดแค่นั้น พอสุขก็จะเป็นฐานให้เกิดสมาธิ สมาธิจะเกิดยากถ้าไม่มีสุข เพราะฉะนั้นท่านจึงให้หลักว่าสุขเป็นบรรทัดฐานของสมาธิ คือสุขช่วยให้เกิดสมาธิ พอสมาธิเกิดแล้วก็หนุนค้ำไปให้การใช้ปัญญาดำเนินไปได้ง่าย การปฏิบัติต้องต่อเนื่องกันไปอย่างนี้เรื่อย ฉะนั้นอย่ามองอะไรแบบหยุดนิ่ง ต้องมองแบบเอื้อโอกาส มองความสุขสบาย เป็นต้นว่าเป็นสภาพเอื้อ คือ เอื้อต่อโอกาสในการที่จะทำการต่างๆ เพื่อจะเดินหน้าต่อไป ในกระบวนการขับเคลื่อนส่งต่อของใครสักงานจนกว่าจะถึงจุดหมาย

ถ้าจะสรุปให้ง่าย สำหรับเมืองไทยยามวิฤตินี้ ก็คงจะต้องบอกว่า ใครมีลักษณะอย่างนี้ คือ “ขามสุขได้แค่สนุกมัวเมา ขามทุกข์มัวจับเจ้ารำพัน” คนนั้นก็ทำโอกาสให้เป็นเคราะห์ ถ้าจะทำเคราะห์ให้เป็นโอกาส เราต้องถือคติว่า “ขามทุกข์ไทยลุกขึ้นสู้ ขามสุขไทยลุกขึ้นสร้าง”

ไม่ว่าจะเป็น “ขาสั้น” หรือ “ขาสูง” ก็ต้องเตรียมขาของเราไว้ก้าวให้ดี

อีกตัวอย่างหนึ่งในภาคปฏิบัติของการดำเนินชีวิตคือ **สันโดษ** ถ้าเรามองว่าสันโดษเพื่อสุขก็ดัน เพราะว่าเมื่อความสุขเป็นจุดหมายก็จบที่สุข พอมีวัตถุประสงค์เพียงเล็กน้อย ได้ความสุขแล้วก็นอน ผลคือขี้เกียจ แต่หลักการที่แท้บอกว่า สันโดษ คือเราสุขได้ง่ายด้วยวัตถุน้อยแก่เพียงพอแก่ชีวิต เราจะได้ไม่ต้องมัวระวนกระวายในการหาวัตถุมาเสพ เมื่อเราไม่มัววุ่นวายอยู่กับการหาวัตถุมาเสพ เราก็จะออมเวลา แรงงานและความคิดของเราไว้ได้เหลือเฟือ ตอนนี้เรามีหน้าที่การงานหรือเรื่องราวอะไรที่จะทำ ก็มุ่งหน้าทำได้เต็มที่ ไม่ต้องพะว้าพะวังพะวกพะวน ตรงข้ามกับคนที่ไม่สันโดษ ซึ่งต้องเอาเวลา แรงงาน และความคิดไปใช้กับการแสวงหาวัตถุเสพรวิโคธมาบำรุงบำเรอตนเอง เพื่อจะหาความสุขให้ได้ แต่ก็ไม่ใช่สุขสักที ก็เลยไม่เป็นอันทำอะไรอื่น

เมื่อเราสุขง่ายด้วยวัตถุน้อย เราสันโดษแล้ว แรงงานก็เหลือ เวลาที่เหลือ ความคิดก็เหลือ เราก็เอาเวลา แรงงาน และความคิดนั้นไปทำงาน ทำหน้าที่ ทำการสร้างสรรค์ ถ้าเป็นพระ พอสันโดษในปัจจัยสี่ ก็มีเวลาไปทำหน้าที่เล่าเรียน ปฏิบัติเผยแผ่ธรรมได้เต็มที่

ฉะนั้น สันโดษจึงเป็นเรื่องของการสร้างความพร้อมที่เราจะเดินหน้าต่อไป ในกระบวนการพัฒนาชีวิต แต่ถ้าเรามองสันโดษแบบว่าจะได้สุขสบายแล้วนอน ก็จบแน่นนอน สันโดษต้องเป็นตัวสร้างสภาพเอื้อและเป็นตัวส่งต่อในกระบวนการ

สมาธิ ก็ทำนองเดียวกัน เวลานี้คนใช้สมาธิเป็นตัวกล่อมกันมาก สมาธิเพื่ออะไร ก็คงจะคิดตอบอยู่ในใจว่า เพื่อจะได้สุขสงบ สบาย เท่ากับต้องด้วยนอน เวลามีปัญหาอะไร ก็ไปเข้าสมาธิ จะได้หลบปัญหา หายวุ่นวายใจ พอสงบ สบายใจได้แล้วก็ปล่อยปัญหาทิ้งไว้ไม่ต้องแก้ เป็นการแก้ปัญหาย่อย

ชั่วคราว หรือหลบปัญหาเหมือนกินยานอนหลับ แต่คนกินยานอนหลับ
แก้ปัญหาได้ไหม ก็ไม่ได้ อย่างนั้นเรียกว่าใช้เป็นที่พักจิต

ประโยชน์ที่แท้ของสมาธิก็คือ เป็นการสร้างสภาพจิตที่ท่านเรียกว่า
กัมมณีย์ แปลว่า ทำให้จิตควรแก่งาน จิตที่เป็นสมาธิ คือจิตที่เหมาะสมแก่การ
ใช้ยาวนานที่สุด ก็ใช้มันเลย เอาไปใช้ในการคิดพิจารณาด้วยสติปัญญา ตอนนี้
แหละจะคิดออก คิดชัด คิดถ่องถี่ตลอด คนที่จิตใจฟุ้งซ่านว้าวุ่นไม่มีสมาธิ
จะคิดอะไรไม่ออก มัวแต่สับสนวุ่นวาย วอกวนและติดตัน แต่พอมีสมาธิ
ใจสงบผ่องใส ก็คิดแน่วแน่ไปทะลุตลอดไปทั่ว และมองเห็นชัดเจน ฉะนั้น
สมาธิจึงเป็นฐานของปัญญา จะเห็นว่าในไตรสิกขา สืบส่งต่อแก่สมาธิ สมาธิ
ส่งต่อแก่ปัญญาไม่ได้หยุด

ถ้าสมาธิฉวน ก็จบที่สุขสงบ พอหายกลุ้มหายกังวลแล้ว ไปนอนหลับ
เสียนี้ ก็ใช้ไม่ได้ จะเห็นว่าพวกเราใช้สมาธิเป็นตัวกล่อมกันเสียมาก นี่ก็คือการ
มองอะไรต่ออะไรแบบหยุดนิ่ง ขาดความสัมพันธ์ ทั้งไม่มองเชิงเหตุปัจจัย และ
ไม่มองเชิงไตรสิกขา ในแง่เป็นองค์ประกอบที่เกื้อหนุนให้เราขับเคลื่อนต่อไปใน
กระบวนการเดินทางอย่างว่าเมื่อ

การปลงอนิจจัง ก็เหมือนกัน พอมีอะไรแตกหัก มีการพลัดพราก
ก็ปลงว่า เออสิ่งทั้งหลายไม่เที่ยงแท้ แดกได้ ดับได้ เกิดขึ้นแล้วก็ต้องดับไป
จะไปทำอะไรได้ ก็ต้องปล่อยให้มันเป็นไป หรืออย่างเวลานี้มีวิกฤติ เศรษฐกิจ
เสื่อมทรุด ก็ปลงว่า มันเจริญแล้วก็ต้องเสื่อม มันเสื่อมได้เดี๋ยวมันก็เจริญเอง
แหละ ของมันเป็นอนิจจัง พอปลงได้ก็สบายใจ อันนี้เป็นเพียงการเอาความรู้
เท่าทันมาใช้อย่างครี้งๆ กลางๆ นับว่าเสี่ยงอันตราย

พระพุทธเจ้าตรัสว่า *วชธมฺมา สุขขรา อปฺปมาเทน สมปาเทถ* สังขาร
คือสิ่งทั้งหลายไม่เที่ยงแท้แน่นอน จะต้องเสื่อมสลายไป เพราะฉะนั้น อย่า
นอนใจ จงไม่ประมาท **อนิจจังนำไปสู่ความไม่ประมาท** หมายความว่า การรู้

ความจริงของธรรมชาติที่เป็นอนิจจัง นำไปสู่การดำเนินชีวิตอย่างไม่ประมาท คือหลักความจริงนั้นบอกเราว่า สิ่งทั้งหลาย รวมทั้งชีวิตของเรา เป็นของไม่เที่ยงแท้ ไม่แน่นอน เปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลา แต่ทั้งนี้มันไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างเลื่อนลอย มันเปลี่ยนแปลงไปตามเหตุปัจจัย เพราะฉะนั้น เราจะนอนใจอยู่ไม่ได้ จะต้องลุกขึ้นค้นรณชนขวาย แก้ปัญหา โดยศึกษาให้รู้เหตุปัจจัย แล้วแก้ไขและทำที่เหตุปัจจัย อย่างนี้จึงจะเข้าหลักการ

ในภาวะเศรษฐกิจยามวิกฤตินี้ บางคนบอกว่า ตอนนี้เศรษฐกิจ “ขาดง” ต่อไปถึงเวลาก็เป็น “ขาดขึ้น” รอไปก่อน เดี่ยวก็ดีเอง

คำว่า “ขาดขึ้น-ขาดลง” นี้ เป็นคำเชิงวิชาการ แต่นำมาใช้กันในความหมายที่แฝงด้วยความรู้สึกของคนที่ปล่อยตัวตามโชคชะตา หรืออย่างน้อยก็ปล่อยตัวตามกระแส ซึ่งเสี่ยงภัย และไม่เอื้อต่อการพัฒนามนุษย์

เศรษฐกิจที่ต้องวิกฤติมาเป็นอย่างนี้ เพราะเป็นขาดง เมื่อถึงขาดขึ้น เศรษฐกิจก็จะดี พอพูดอย่างนี้ ก็ชวนให้รู้สึกว่า เศรษฐกิจจะวิกฤติหรือหายวิกฤติเป็นเรื่องของวงจรที่จะเป็นไปเอง มันจะต้องเป็นอย่างนั้น เหมือนกับพูดต่อไปโนงเถื่อนว่า เราจะทำอะไรได้ ก็ต้องรอมันไป จนกว่ามันเป็นขาดขึ้น แล้วมันก็จะดีเอง ถ้าอย่างนี้ก็เข้า **ลัทธิแล้วแต่โชค** ผิดหลักความจริง และผิดหลักพุทธศาสนา

ทางที่ถูก ควรพูดให้เต็ม และสร้างความรู้สึกรู้หรือทำให้ถูกต้องว่า เศรษฐกิจตอนนี้เป็นขาดง ความวงจรซึ่งจะต้องเป็นอย่างนั้น เพราะกระบวนการของเหตุปัจจัย ต่อเนื่องกันมาที่จะให้มันเป็นอย่างนั้น เมื่อมองอย่างนี้ก็จะเห็นทางหรือตั้งท่าทีในทางที่เราจะเข้าไปมีส่วนแก้ไขจัดการได้บ้าง

จริงอยู่ เหตุปัจจัยในเรื่องนี้มีมากมาย เช่น มีทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก ปัจจัยหลายอย่างอาจพ้นวิสัยของเราที่จะจัดการได้ แต่ส่วนใดเราแก้ไขปรับปรุงได้ เราก็จะได้พยายามทำ และเหตุปัจจัยทุกอย่างย่อมท้าทายปัญญาให้

ศึกษาจนรู้เข้าใจ และด้วยความเพียรทางปัญญานี้ ต่อไปเราก็จะสามารถจัดการกับเหตุปัจจัยทั้งหลายได้มากขึ้นๆ จนสามารถปรับเปลี่ยนตัวเองจากฐานะที่ขึ้นต่อกระแสเป็นผู้ถูกกำหนด ให้กลายเป็นผู้ปรับเปลี่ยนกระแส ตลอดจนเป็นผู้นำ และเป็นผู้กำหนดกระแส

ถ้าไม่คิด ไม่ทำ และพยายามจัดการกับเหตุปัจจัย ถึงจะยังไม่แกร่งกล้า แต่อย่างน้อยถึงคราว “ขาดง” ก็จะลงได้สวย และเมื่อถึงคราว “ขาขึ้น” ก็จะขึ้นได้สูงด้วยเรี่ยวแรงกำลังของตนเอง มิใช่ว่าพอ “ขาดง” ก็ถูกกระแทกเต็มที่ เจ็บหนัก พอ “ขาขึ้น” ก็ขึ้นไม่ไหว หรือขึ้นได้เพราะถูกอุ้มพลอยตามเขาขึ้นไป ที่จริงนั้น เราก็มมีส่วนร่วมในการสร้างกระแสและทำให้เกิดวงจรอย่างที่เป็นอยู่นั้นอยู่แล้ว ข้อสำคัญอยู่ที่ว่าเป็นการมีส่วนร่วมด้วยโมหะ หรือมีส่วนร่วมด้วยปัญญาเท่านั้นเอง **จุดเริ่มที่จะแก้วิกฤติ ก็คือการเริ่มเข้าไปมีส่วนร่วมด้วยปัญญา โดยยืนอยู่บนขาของตัวเองที่แข็งแรงมั่นคง**

สู่ยุคใหม่ แห่งการสร้างสรรค์สังคมไทย

ตอนนี้เวลาหมดแล้ว ขอพูดสั้นๆ ว่าถึงสำคัญที่จะต้องทำต่อไป ขอยกเป็นคำสรุปว่า

“อย่ามองแคบแค่ไทย อย่ามองใกล้แค่คราวทุกข์”

เวลานี้ เมื่อถึงคราววิกฤติ เกิดความทุกข์ขึ้น มั่นชวนให้เรามองแคบมองแคตัว บางทีไม่มองแค่เมืองไทยด้วยซ้ำ มองแคตัวเองคนเดียวเลย มองแคไทยก็ยังมี แคมองแคไทยก็ยังไม่พอ ต้องมองไปทั่วโลก ถ้าเราจะแก้ปัญหา โดยเฉพาะระยะยาวจะต้องมองไปทั่วโลก และมองด้วยความรู้เท่าทัน อย่างน้อยไม่ถูกพัดพาให้ไหลไปตามกระแส ไม่ถูกอิทธิพลภายนอกครอบงำ ต้องรู้ทันแล้วคิดที่จะก้าวไปสู่การร่วมรับผิดชอบสร้างสรรค์อารยธรรมของโลก ต้องรับผิดชอบต่อโลกด้วย อย่าคิดแคร์รับผิดชอบเมืองไทยเท่านั้น

๑. ในการมอง อย่างมองแคบแคไทย และ

๒. ทำจิตทำปัญญาให้สมกับโลกาภิวัตน์

พูดกันว่าเป็นโลกาภิวัตน์ แต่คิดแคบนิดเดียว มองแค่ตัวเองคนเดียว มองแค่เมืองไทย ไม่สอดคล้องกัน เมื่อสิ่งทั้งหลายเป็นโลกาภิวัตน์ อะไรๆ ก็ไร้พรมแดน เราก็ต้องทำจิตปัญญาให้สมกัน คือ ทำใจให้กว้าง และใช้ปัญญามองให้ไกลไปทั่ว ให้เป็นจิตปัญญาที่ไร้พรมแดนด้วย ต้องรู้เท่าทันโลก รู้เหตุปัจจัยของความเคลื่อนไหวในโลก รู้กระแสเหตุปัจจัย เช่น รู้ฝรั่งก็รู้ให้ถึงเหตุปัจจัยของฝรั่ง อย่างรู้แค่ผลหรือรู้แค่ปรากฏการณ์ของฝรั่งไม่ได้ ต้อง**มองกว้าง** และ **คิดลึกคิดไกล**

พร้อมกันนั้นก็อย่ามองใกล้แค่คราวทุกข์ ไม่ใช่ว่าคราวทุกข์ก็มองอยู่แค่ยามวิกฤตินี้ ต้องมองยาวต่อไปข้างหน้าว่าจะแก้ปัญหาอย่างไร จะสร้างสรรค์ประเทศชาติโดยมีจุดหมายอย่างไร แล้วก็ไม่ใช่มองแค่เศรษฐกิจ สิ่งใดงามที่จะต้องมีอีกมากมาย ไม่ใช่พอแก่เศรษฐกิจได้ เดียวเราก็จะสบาย พอสบายก็ลงนอนอีกแล้ว แล้วก็ฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือยอีก ต้องมองต่อไปอีก เศรษฐกิจเป็นเพียงปัจจัย พระบอกว่า วัตถุและเศรษฐกิจเป็นปัจจัย คือเป็นเครื่องเกื้อหนุนให้เราก้าวไปทำสิ่งที่ดีงาม ทำการสร้างสรรค์สิ่งอื่นต่อไป

การที่จะเป็นผู้นำในโลก ไม่ใช่แค่ทางวัตถุ แต่จะต้องนำทางจิตปัญญา การนำที่แท้ยั่งยืน คือการนำทางจิตใจและทางปัญญา ฉะนั้น สังคมไทยนี้อย่ามุ่งหมายแคบๆ ใกล้ๆ ต่ำๆ พอเห็นเขาเป็นผู้นำในโลกเศรษฐกิจ ก็อยากจะเป็นผู้นำทางเศรษฐกิจบ้าง มันยังต่ำเกินไป เศรษฐกิจนั้นสำคัญมาก แต่ไม่ใช่ทั้งหมด เพราะเศรษฐกิจเป็นปัจจัย เราต้องอาศัยมันก้าวต่อไป **ถ้าคิดอยู่แค่เศรษฐกิจก็ผิด เรียกว่า ไม้ค้ำ** เราจะต้องเป็นผู้นำทางปัญญาให้ได้

ไทยจะต้องมุ่งหมายเป็นผู้นำทางปัญญา ยังมีเรื่องที่ต้องพัฒนากันต่อไป คุณค่าของเศรษฐกิจอยู่ตรงนี้ คือเอามันมาเป็นฐาน เป็นปัจจัยเอื้อในการก้าวไปสู่

ความเป็นผู้นำทางปัญญานั้น อย่าใ้ค่าแก่เอาดีทางเศรษฐกิจ แต่ต้องใ้สูง มุ่งมั่นที่จะสร้างสรรค์ชีวิต สังคมและโลกที่ดีงาม มีสันติสุขแท้จริงใ้ได้

สุดท้ายก็คงจะบอกว่า เตรียมสร้างฐานของสังคมใหม่ใ้ดี ตอนนี้ถึงเวลาแล้วที่จะสร้างสังคมใหม่ หรือถ้าพูดใ้เอาใ้ใหญ่เกินไปก็ใ้เป็น 'สังคมยุคใหม่' **เมืองไทยต้องขึ้นยุคใหม่แล้ว จึงต้องสร้างฐานของสังคมไทยยุคใหม่นั้นใ้ดี**

ขณะนี้เมืองไทยมาถึงโค้งใหม่แห่งประวัติศาสตร์แล้ว โค้งนี้ของประวัติศาสตร์เป็นโค้งสำคัญ จะเป็นหัวเลี้ยวหัวต่อ เราจะไปดีหรือไปร้าย ก็ถึงโอกาสละคราวนี้ ต้องไปใ้ดี โค้งนี้ต้องทำใ้ดีที่สุด โดยเฉพาะก็คือการถือโอกาสที่จะใ้การศึกษาที่ถูกต้อง ด้วยการฝึกฝนอบรมเด็กและเยาวชนรุ่นใหม่ที่จะมาสร้างชาติ

เด็กที่จะเป็นผู้สร้างชาติได้ ต้องเป็นนักสร้างสรรค์ ตอนนี้เด็กของเราส่วนใหญ่เป็นนักบริโภค ถ้ามีแต่เสพบริโภค ไม่ใ้เป็นนักสร้างสรรค์ จะสร้างชาติใ้ได้อย่างไร เพราะฉะนั้น จะต้องพัฒนาเด็ก ใ้เป็นนักสร้างสรรค์ใ้ได้ การที่เด็กจะเป็นนักสร้างสรรค์ใ้ได้ ก็จะต้องเป็นผู้ใ้รู้ ใ้ดี ใ้ทำ ใ้ศึกษา ใ้สร้างสรรค์ บากันสู้สิ่งยาก อย่างน้อยต้องเป็นนักผลิต ถ้ามีแต่ใ้เป็นนักเสพ นักบริโภคก็เดินหน้าไปไม่ได้ **ใ้เป็นแค่ักผลิตคือใ้เป็นักสร้างสรรค์ขั้นต่ำก็ยัใ้ดี** แต่ถ้าจะใ้งามควรก้าวไปใ้เป็นักสร้างสรรค์ที่แท้จริง

คนเรามีเรื่องเสพ เรื่องศึกษา และเรื่องสร้างสรรค์ ๓ อย่างนี้ เราอย่าหุ้แค่เสพ ถ้าวิ่งจบบแค่เสพ ก็ใ้เป็นอันว่าวนและตันแน่ เสพต้องเอามาทำใ้เป็นปัจจัยแก่การศึกษา แล้วการศึกษาก็จะเป็นปัจจัยแห่งการสร้างสรรค์ ไม่ใช่เสพเพียงเพื่อผลิตผลิตบ่ารุงบ่าเรอตัวเองใ้สุขสบาย แล้วก็จบ เป็นจุดหมายอย่างที่ว่าข้างต้น

ต้องถามว่า เราเสพบริโภคเพื่ออะไร คำตอบก็คือ เพื่อเราจะได้พร้อมเพื่อเราจะได้มีกำลังที่จะเดินหน้า เพราะวัตถุเป็นปัจจัยหรือเป็นฐาน เมื่อฐาน

พร้อมแล้วเราจะได้ศึกษา พอศึกษาแล้ว เราจะได้พร้อมที่จะทำการสร้างสรรค์ เพราะเราจะมีปัญญาที่จะทำอะไรเป็น ถ้าเราใช้วัตถุโดยเฉพาะอุปกรณ์เทคโนโลยี เพื่อเสพ เราก็จับแค่ว่าความสุข เอาคอมพิวเตอร์มาเล่นเกมส์ทำเฉยๆ ดูทีวี แต่ละวันก็ดูแค่การบันเทิง ใช้ไอทีเพื่อเสพ

เดี๋ยวนี้ถามเด็กไทย เด็กยอมรับว่า ฉันใช้ทีวี ใช้ไอที ใช้คอมพิวเตอร์ เพื่อเสพ ๕๐% ใช้เพื่อการศึกษาไม่ถึง ๑๐% เมื่อสนทนากันไป เด็กบอกว่า ค่อยไปนี้จะแก้ไขปรับปรุง เอา ๕๐ - ๕๐ ก็จะใช้เพื่อเสพ ๕๐% ใช้เพื่อศึกษา ๕๐% แต่ไม่ต้องเอาถึงขนาดนั้นหรอก ตอนนี้อยอมให้ เห็นใจเด็ก เพราะผู้ใหญ่ทำไว้ผิด ให้เด็กใช้ไอทีเพื่อเสพ ๗๐% ขอเพื่อศึกษาแค่ ๓๐% ถ้าเด็ก ใช้ทีวีเพื่อศึกษา ๓๐% ใช้คอมพิวเตอร์เพื่อศึกษาเพื่อสร้างสรรค์ สัก ๓๐% เมืองไทยจะเริ่มคงตัวได้ เอาแค่นี้ก่อน ฉะนั้น ต้องให้เสพเป็นปัจจัยแก่ศึกษา และ ให้ศึกษาเป็นปัจจัยแก่สร้างสรรค์ **เมื่อไรเด็กไทยเป็นนักสร้างสรรค์ เขาจะสร้างชาติไทยได้แน่นอน**

สำหรับยุคที่ผ่านมา เราคงต้องยอมรับว่าเราคงเดินทางมาผิด ไม่ใช่ผิดหมด แต่ก็ผิดมาก เช่น เห็นผิด คิดผิด เป็นอยู่ผิด ดำเนินชีวิตผิด เราเพิกกับยุค กินบุญเก่าเลยเสวยผลและนอนสบาย ฟูมเฟื่อยฟุ้งเฟ้อ เป็นนักบริโภค แลบบางที่ผลบุญที่เสวยหรือสมบัติที่บริโภคนั้น เป็นของที่อิมเขามา ชื่นชมเสียด้วย ไม่ใช่สมบัติของตัวเองที่สร้างสรรค์ขึ้นมาด้วยริ้วแรงการผลิตของตน ความสุขความพร่งพร้อมที่มีก่อนวิกฤตินั้น เป็นสมบัติที่อิมเขามา ใช้หรือเปล่า ไม่ใช่สมบัติที่ตัวสร้างขึ้น ถ้าสร้างขึ้นมาเองแล้ว ชื่นชมเสวยผลบุญเก่า ไม่สร้างต่อ ก็ยังแย่แล้ว นี่ไปเอาสมบัติของคนอื่นมาชื่นชมเสียดีก ก็ยังแย่ใหญ่

ฉะนั้น ตอนนี้ไปต้องสร้างของตัวเองให้ได้ ค่อยไปนี้ต้องเป็นยุคแห่งการสร้างสรรค์ **เราจะต้องสร้างเด็กไทยรุ่นใหม่ ให้เป็นประชากรของยุคแห่งการสร้างสรรค์สังคมใหม่ให้ได้** ด้วยการพัฒนาเด็ก ให้การศึกษาเด็ก ให้เป็น

นักสร้างสรรค์ เริ่มตั้งแต่ ให้เป็นผู้ไม่รู้ ใฝ่ดี ใฝ่ทำ ใฝ่ศึกษา ใฝ่สร้างสรรค์
เป็นนักผลิตที่บากบั่น ผู้สังขยา ไม่กลัวงานหนัก

“ทางข้างหน้าอีกยาวไกล ไทยพร้อมที่จะเดินไปหรือยัง” ขอดถามท่าน
ขอจบปาฐกถาวันนี้ไว้เพียงเท่านี้ ขอความสุขสวัสดิ์ จงมีแก่ทุกท่าน
ทั้งในที่ประชุม และนอกที่ประชุม ขอทุกท่านจงมีความสุขความเจริญก้าวหน้า
ในปีใหม่ ๒๕๔๑ และตลอดไป โดยทั่วกันทุกท่าน

ประวัติ
ของ
พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต)

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) นามเดิม ประยูรธ นามสกุล อารยางกูร เกิดเมื่อ ๑๒ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๑ ที่อำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี บรรพชาเมื่อ ๑๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๙๔ สอบเปรียญธรรม ๙ ประโยคได้ ขณะยังเป็นสามเณร จึงได้รับการอุปสมบทในพระบรมราชานุเคราะห์เป็นนาคหลวง ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เมื่อ ๒๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๐๔ สอบได้ปริญญาพุทธศาสตรบัณฑิต (เกียรตินิยมอันดับ ๑) จากมหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๕ และสอบได้วิชาชุดครู พ.ม. เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๖ ได้รับปริญญาคุณวุฒิปันจติกิตติมศักดิ์จากสถาบันการศึกษา ๑๐ สถาบัน ดังนี้

๑. พุทธศาสตรคุณวุฒิปันจติกิตติมศักดิ์ จากมหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ พ.ศ. ๒๕๒๕

๒. ศิลปศาสตรคุณวุฒิปันจติกิตติมศักดิ์ (สาขาปรัชญา) จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ. ๒๕๒๕

๓. ศึกษาศาสตรคุณวุฒิปันจติกิตติมศักดิ์ (สาขาหลักสูตรและการสอน) จากมหาวิทยาลัยศิลปากร พ.ศ. ๒๕๒๕

๔. ศิลปศาสตรคุณวุฒิปันจติกิตติมศักดิ์ (ศึกษาศาสตร์-การสอน) จากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ พ.ศ. ๒๕๓๐

๕. อักษรศาสตรคุณวุฒิปันจติกิตติมศักดิ์ จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๑

๖. ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (สาขาภาษาศาสตร์) จากมหาวิทยาลัยมหิดล พ.ศ. ๒๕๓๑

๗. การศึกษาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (สาขาปรัชญาการศึกษา) จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พ.ศ. ๒๕๓๓

๘. ปรัชญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาศึกษาศาสตร์ จากมหาวิทยาลัยรามคำแหง พ.ศ. ๒๕๓๖

๙. ศักดิ์ศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ จากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ พ.ศ. ๒๕๓๗

๑๐. ครีปิฎกาจารย์กิตติมศักดิ์ จากนวนาลันทามหาวิหาร รัฐพิหาร ประเทศอินเดีย พ.ศ. ๒๕๓๘

๑๑. อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (จริยศาสตร์ศึกษา) จากมหาวิทยาลัยมหิดล พ.ศ. ๒๕๓๘

เคยดำรงตำแหน่งรองเลขาธิการมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๗-๒๕๑๗ และเป็นเจ้าอาวาสวัดพระพิเรนทร์ ตั้งแต่พ.ศ. ๒๕๑๕-๒๕๑๘ ปัจจุบันเป็นเจ้าอาวาสวัดญาณเวศกวัน ค.บางกระทึก อ.สามพราน จ.นครปฐม

ประกาศเกียรติคุณและรางวัล

พ.ศ. ๒๕๒๕	ได้รับการประกาศเกียรติคุณ ในฐานะผู้ทำคุณประโยชน์ แก่พระพุทธศาสนาในการฉลอง ๒๐๐ ปี กรุงรัตนโกสินทร์
พ.ศ. ๒๕๒๕	ได้รับรางวัลวรรณกรรมชั้นที่ ๑ ประเภทร้อยแก้ว สำหรับงานนิพนธ์ พุทธธรรม จากมูลนิธิธนาการกรุงเทพฯ
พ.ศ. ๒๕๓๒	ได้รับพระราชทานโล่รางวัล “มหิตลวราวุธธรรม”

- พ.ศ. ๒๕๓๒ ได้รับโล่ผู้ทำคุณประโยชน์ต่อการศึกษาในวาระครบรอบ ๒๐ ปี คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- พ.ศ. ๒๕๓๓ ได้รับรางวัลกิตติคุณสัมพันธ์ “สังข์เงิน” สาขาเผยแผ่พระพุทธศาสนา
- พ.ศ. ๒๕๓๗ ได้รับรางวัลการศึกษาเพื่อสันติภาพ จากองค์การยูเนสโก (UNESCO Prize for Peace Education)
- พ.ศ. ๒๕๓๘ คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติประกาศเชิดชูเกียรติเป็น “ผู้ทรงคุณวุฒิทางวัฒนธรรม”

สมณศักดิ์

- พ.ศ. ๒๕๑๒ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์ เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญที่ **พระศรีวิสุทธิโมลี**
- พ.ศ. ๒๕๑๖ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์ เป็นพระราชาคณะชั้นราชที่ **พระราชวรมนี**
- พ.ศ. ๒๕๓๐ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์ เป็นพระราชาคณะชั้นเทพที่ **พระเทพเวที**
- พ.ศ. ๒๕๓๖ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์ เป็นพระราชาคณะชั้นธรรมที่ **พระธรรมปิฎก อดุลญาณนายก ปาพจนคิลกนิวิฐ ตรีปิฎกบัณฑิต มหาคณิสสร บวรสังฆารามคามวาสี**

งานเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมปิฎกปรากฏในหลายลักษณะ ทั้งในด้านการสอน การบรรยาย การปาฐกถา การอภิปรายแลกเปลี่ยนความ

คิดเห็น และการแสดงพระธรรมเทศนา ท่านได้รับอาราธนาไปสอนวิชาการทางพระพุทธศาสนา ณ มหาวิทยาลัยชั้นนำในต่างประเทศหลายครั้ง อาทิ University Museum, University of Pennsylvania ใน พ.ศ. ๒๕๑๕ Swarthmore College, Pennsylvania ใน พ.ศ. ๒๕๑๖ และ Harvard University ใน พ.ศ. ๒๕๒๔ และเป็นพระสงฆ์ไทยที่ได้รับการระบออาราธนาแสดงปาฐกถาในที่ประชุมนานาชาติ ทั้งภายในประเทศและต่างประเทศหลายครั้ง เช่น ปาฐกถาในการประชุม The International Conference on Higher Education and the Promotion of Peace เรื่อง Buddhism and Peace ซึ่งจัดขึ้นที่โรงแรมเอเชีย กรุงเทพฯ เมื่อ ๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๒๕ บรรยายในการประชุม Buddhistic Knowledge Exchange Programme in Honour of His Majesty the King of Thailand เรื่อง Identity of Buddhism ซึ่งจัดโดยองค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก (พสล.) เมื่อ ๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๓๐ ปาฐกถาในการประชุม The Sixth Asian Workshop on Child and Adolescent development เรื่อง Influence of Western & Asian Thought on Human Culture Development เมื่อ ๑๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๓ ได้รับนิมนต์ให้จัดทำสารบรรยายสำคัญเรื่อง A Buddhist Solution for the Twenty-first Century ในการประชุมสภาศาสนาโลก (Parliament of the World's Religions) ณ นครชิคาโก สหรัฐอเมริกา เมื่อ ๔ กันยายน พ.ศ. ๒๕๓๖

งานนิพนธ์ของพระธรรมปิฎก ในลักษณะคำรา เอกสารทางวิชาการและหนังสืออธิบายธรรมทั่วไป เป็นที่รู้จักแพร่หลายในวงวิชาการ มีจำนวนมากกว่า ๒๒๘ เรื่อง เช่น พุทธธรรม พจนานุกรมพุทธศาสตร์ : ฉบับประมวลธรรม พจนานุกรมพุทธศาสตร์ : ฉบับประมวลศัพท์ ธรรมบุญชีวิต การศึกษาของคณะสงฆ์ : ปัญหาที่รอทางออก การศึกษาที่สาถนบนฐานแห่งภูมิปัญญาไทย

Thai Buddhism in the Buddhist World ทางสายอิสรภาพของการศึกษาไทย *Buddhist Economics* พุทธศาสนาในฐานะเป็นรากฐานของวิทยาศาสตร์ นิติศาสตร์แนวพุทธ เป็นต้น

นอกจากนั้น พระธรรมปิฎกได้รับนิมนต์เป็นที่ปรึกษาของมหาวิทยาลัยมหิดลในการสร้างพระไตรปิฎกฉบับคอมพิวเตอร์สำเร็จสมบูรณ์เป็นฉบับแรกของโลก ทำให้การศึกษาค้นคว้าหลักคำสอนของพุทธศาสนาเป็นไปได้อย่างสะดวกรวดเร็ว และถูกต้องแม่นยำ

ประวัติกองทุนการศึกษาเพื่อสันติภาพ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต)

ความเป็นมา

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) เป็นพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนารูปแรกของโลก ที่รับการถวายรางวัลการศึกษาเพื่อสันติภาพ จากองค์การศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือ ยูเนสโก เมื่อวันที่ ๒๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๗ บรรทัดฐานสำคัญในการพิจารณาตัดสินเพื่อมอบรางวัล ยูเนสโกกำหนดว่าผู้ใดสมควรแก่รางวัล ผู้นั้นต้องเป็นบุคคลระดับนานาชาติ ขอมรับต่อผลงาน สามารถโน้มน้าวในธรรมของคนสู่สันติภาพ สำหรับในประเทศไทย ชาวพุทธผู้รักการศึกษาย่อมตระหนักถึงคุณค่างานนิพนธ์ของท่าน เช่นเดียวกับอนุโมทนาด้วยความเลื่อมใสต่อวัตรปฏิบัติ เกิดทัศนคติในพระสงฆ์ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบทั้งหลาย ซึ่งสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ได้ทรงแสดงนุกิตาจิตผ่านพระนิพนธ์ มีความบางตอนว่า

“ท่านได้เป็นให้ทั้งชื่อเสียงเกียรติยศของชาติไทย เป็นให้ทั้งสายลมเย็น ชายหอม และน้ำปรงจรงใจ ในยามเป็นที่ปรารถนา เชื่อด้วยจริงใจ ว่าท่านเจ้าคุณ จะสามารถเป็นเกลือกที่รักษาความแค้นไว้ได้อย่างคิดตลอดไป โดยมีพลังประทับ ประคองที่สำคัญนักหนา คือ ความศรัทธาตั้งมั่นด้วยกตัญญูกตเวทิตาธรรมต่อ พระพุทธศาสนา”

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) แสดงเจตนารมณ์อย่างชัดเจนมาแต่แรก เมื่อทราบว่า จะได้รับการถวายรางวัลเป็นเงิน ๖๒๕,๐๐๐ บาท (หกแสนสองหมื่นห้าพันบาทถ้วน) ก็ขอมอบให้กระทรวงศึกษาธิการนำไปใช้เป็นทุนประเดิม เพื่อส่งเสริมการศึกษาและประยุกต์การใช้พุทธธรรมในการแสวงสันติสุขและ

สร้างสันติภาพ เมื่อท่านรับการถวายรางวัลแล้ว กระทรวงศึกษาธิการจึงเห็นสมควรสืบสานเจตนารมณ์ จึงกราบทูลสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก เพื่ออาราธนาทรงเป็นประธานกิตติมศักดิ์ พร้อมอาราธนาพระมหาเถระและพระเถระเป็นคณะกรรมการอุปถัมภ์ โดยมีพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) เป็นกรรมการด้วยรูปหนึ่ง กระทรวงศึกษาธิการมีคำสั่งที่ ๖๗๘/๒๕๓๘ แต่งตั้งคณะกรรมการกองทุนการศึกษาเพื่อสันติภาพ (ป.อ. ปยุตโต) มีฝ่ายบรรพชิตเป็นคณะกรรมการอุปถัมภ์ประกอบด้วยสมเด็จพระราชาคณะ และพระราชาคณะ ส่วนคฤหัสถ์ เป็นคณะกรรมการที่ปรึกษา มีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการเป็นประธาน ปลัดกระทรวงศึกษาธิการเป็นรองประธาน ผู้บริหารระดับกรม และผู้ทรงคุณวุฒิในราชการกับภาคเอกชน เป็นกรรมการ สำหรับคณะกรรมการดำเนินงานนั้น ดร.นิเชต สุนทรพิทักษ์ วุฒิสมาชิกรัฐสภา อดีตเลขาธิการสภาสถาบันราชภัฏ เป็นประธานคณะกรรมการดำเนินงาน

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อสืบสานแนวคิดและแนวทางของพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) ในการศึกษา และประยุกต์ใช้พุทธธรรมในกระบวนการจัดการศึกษา ตลอดจนในการแก้ปัญหาและพัฒนาประเทศ
๒. เพื่อเป็นองค์กรในการระดมทุน ส่งเสริมสนับสนุนการศึกษาและประยุกต์ใช้พุทธธรรมในการจัดการศึกษา ตลอดจนในการแก้ปัญหาและพัฒนาประเทศ ทั้งในทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม
๓. เพื่อส่งเสริมและพัฒนาเครือข่ายในการศึกษา เผยแพร่และรณรงค์ ให้ประยุกต์ใช้พุทธธรรมในการฟื้นฟูและพัฒนาคุณภาพแห่งความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ สังคมและธรรมชาติทั้งในประเทศไทยและนานาชาติ

การดำเนินงานและผลงาน

อาศัยแรงศรัทธาต่อพระศาสนาและมุ่งบำเพ็ญกิจกรณียะทางการศึกษาให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ แม้ทุนรอนจะมีจำกัดจึงอาศัยดอกผลจากเงินทุนประเดิมกองทุนฯ กับเงินศรัทธาบริจาคที่พุทธศาสนิกชนร่วมกันทอดผ้าป่าถวายพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ณ พุทธมณฑล ครั้งหนึ่ง กระนั้น เมื่อประกอบด้วยแรงศรัทธาของคณะกรรมการที่ทำงานอุทิศโดยไม่รับค่าตอบแทนใด ผนึกประสานกับผู้มีจิตศรัทธาท่านอื่นๆ ถือการร่วมงานเป็นกุศล จึงสามารถผลักดันการจัดประชุมทางวิชาการ การเผยแพร่เอกสาร การสนับสนุนการวิจัย การพิจารณาออบรางวัลเชิดชูคนดี และการสร้างสื่อเพื่อการศึกษาผลงานพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) การดำเนินงานดังนี้ เพื่อสามารถร่วมอุทิศส่วนกุศลการแก่เพื่อนมนุษย์ การพระศาสนาและการศึกษา

อนึ่ง เพื่อเป็นการสังสมบารมีของแต่ละท่าน ด้วยแรงกาย ใจ สติปัญญา กิติ ด้วยทรัพย์กิติ อีกทั้งพิจารณาดีแล้วว่าการอุทิศนั้นไม่เบียดเบียนคน ไม่เบียดเบียนผู้อื่น กองทุนการศึกษาเพื่อสันติภาพ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) พร้อมจะน้อมรับจิตศรัทธานั้น

อนึ่ง เพื่อให้การบำเพ็ญจาคะและบริจาคถึงพร้อมบริบูรณ์ ไม่มีผู้ใดแอบอ้างแสวงประโยชน์โดยมิชอบ ขอท่านผู้มีจิตศรัทธาโปรดจํานาม “กองทุนฯ” ที่ถูกต้อง และกองทุนฯ จะไม่จัดส่งนุคคลออกเรียไร เว้นแต่กรณีอาจจะมอบเอกสารเพื่อความสะดวกในการแสดงความจำนงร่วมกุศล

ส่วนการบริจาคขอได้โปรดติดต่อโดยตรง ณ ที่ตั้งกองทุนการศึกษาพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ กระทรวงศึกษาธิการ ถนนราชดำเนินนอก เขตดุสิต กทม. ๑๐๓๐๐ โทร. (๐๒) ๖๒๔๙๒๗๗ โทรสาร ๒๔๑-๗๔๑๕

คณะบรรณาธิการ

ที่ปรึกษา

พระครูปลัดปิฎกวัฒน์

อธิบดีกรมวิชาการ (นายพยุหศักดิ์ จันทรสุรินทร์)

นายกสภาฯ กระจายวงศ์

กรรมการ

นายกิตติพงษ์ รองเดช

นางสาวจิตราภา กุลทลบุตร

นางเทพี วรรณศิริ

นายธรรมเกียรติ กันนารี

นางสาววนิดา เจนการกิจ

นางวันเพ็ญ สุทธากาศ

นายวินัย รอดจำย

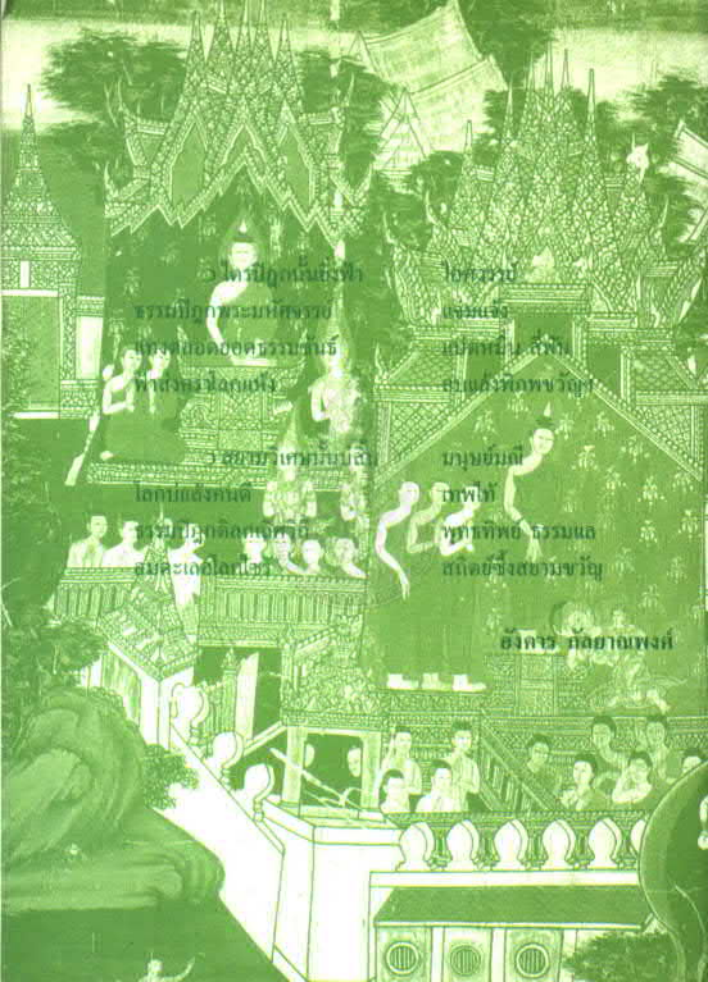
นางศรีวิการ์ เมฆวัชรชัยกุล

นางสาวอุบลวรรณ เกิดธีระพงศ์

ออกแบบปก

นายทวีพร ทองคำใบ

๑ ไทปี่ถูกเน้นยั้งฟ้า
ธรรมปิฎกพระมหัศจรวรย์
แห่งคอกอดยชคธรรมาสน์
ฟ้าสวรรค์โลกมโหิง

๒ อัยยบวเทภกับบิลัน
โลกบดแฮ้งกนด
ธรรมปิฎกโลกกนด
สมณะเลอโลกไกร

ไอศวรรย์
แจ่มแจ้ง
นบตาเอ็น สักฟ้า
สวแด้งกิดพขวัญ

นารุขย์มดี
เบฟไฟ
พาทเทพย์ ธรรมแล
สกลอยซึ่งสยามขวัญ

อังการ ถัดจากพงศ์